

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛЬВІВСЬКА ЕКОНОМІЧНА ФУНДАЦІЯ»

ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
«ЛЬВОВСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ФУНДАЦИЯ»

**Фінансові інструменти
сталого розвитку економіки в контексті
міжнародного співробітництва**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 27 лютого 2021 року)

**Финансовые инструменты
устойчивого развития экономики
в контексте международного
сотрудничества**

Материалы
Международной научно-практической конференции
(Львов, 27 февраля 2021 года)

Львів
2021

УДК 336.025:339.92(063)
Ф 59

Фінансові інструменти сталого розвитку економіки в контексті міжнародного співробітництва: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27 лютого 2021 року) / ГО «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛЕФ, 2021. – 92 с.

Финансовые инструменты устойчивого развития экономики в контексте международного сотрудничества: Материалы международной научно-практической конференции (Львов, 27 февраля 2021 года) / ОО «Львовская экономическая фундация». – Львов: ЛЭФ, 2021. – 92 с.

УДК 336.025:339.92(063)
Ф 59

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2021
© Львівська економічна фундація, 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Булкіна І. А., Маликов Р. В. ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ	5
---	---

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Василиха Н. В., Индус К. П. ФІНАНСИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ	10
--	----

Грень Р. Т. ТЕОРЕТИЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	13
---	----

Педорченко А. Л. НАСЛІДКИ СКАСУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО МИТА ДЛЯ ОЧИЩЕНОГО НАСІННЯ СОНЯШНИКУ	17
--	----

Степаненко В. О. НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ.....	21
---	----

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Резнік А. В. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДНИК ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	26
---	----

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Ляшенко В. І., Трушкіна Н. В. ЩОДО КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ВЕЛИКОГО ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	29
---	----

СЕКЦІЯ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Зубко А. Г. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗРОШУВАЛЬНИХ СИСТЕМ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	35
--	----

Стромілова К. А. ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ВТОРИННИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНА-ЄС.....	38
---	----

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Заїчко І. В. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	42
Насібова О. В. ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	46
Nikiforov Petro, Kretsu Inessa CREDIT SUPPORT OF AGRICULTURE OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS.....	49
Нікола С. О., Колеснікова О. Г. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ КРАЇНИ	53
Посаднєва О. М. «КОРОНАКРИЗА» ЯК ВИКЛИК МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ	57
Свердан М. М. МІЖНАРОДНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	61

СЕКЦІЯ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бондаренко Н. М., Лисяк Є. В. ТОВАРООБІГ РОЗДРІБНОГО ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ І ЧИННИКИ, ЩО ЙОГО ВИЗНАЧАЮТЬ.....	67
Вареник В. М., Бондаренко В. В. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І ОBOB'ЯЗКОВИМИ ПЛАТЕЖАМИ ПІДПРИЄМСТВ	72
Орсаг А. П. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У СВІТІ.....	76
Сурма А. М. КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	79

СЕКЦІЯ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Гаркушенко О. М. ВРАХУВАННЯ НЕЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ В МОДЕЛЯХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	84
Григорків В. С., Григорків М. В. ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ З ЛІНІЙНИМИ ПОВЕДІНКОВИМИ ФУНКЦІЯМИ ВИРОБНИКІВ І СПОЖИВАЧІВ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	89

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Булкіна І. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Маликов Р. В.

*здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Сьогодні дедалі більша кількість підприємств і компаній прагнуть вийти на глобальний ринок, підтверджуючи цим позиції лідерства в своїй сфері. Можливість виходу компаній за межі локального ринку, тобто на регіональний рівень або на зовнішній ринок можна розглядати в якості одного з варіантів подальшого розвитку і підвищення конкурентоспроможності. Вибір інструментів реалізації маркетингової політики виходу на зовнішні ринки є ключовим фактором ефективної діяльності підприємств в умовах нестабільності на світовому ринку.

Ця тема останнім часом набуває все більшого значення і актуальності в зв'язку з тим, що у світі відбуваються процеси глобалізації економіки; поступова зміна впливу країн – визнаних економічних лідерів, що мають великий дефіцит торгового балансу на міжнародному ринку; зростання зовнішньої заборгованості цілого ряду країн в поєднанні з усе більшою нестабільністю, взаємозалежністю міжнародної фінансової системи; зростання торгових бар'єрів у багатьох країнах, що забезпечують переваги місцевих товарів над імпортними; розширення формування альянсів між найбільшими транснаціональними корпораціями, тощо.

Реалізація маркетингової політики є необхідною умовою забезпечення ефективності заходів, які проводяться підприємством. Тобто вона повністю відображає діяльність підприємств у сфері просування на ринку, внутрішнього розвитку внутрішньої, який має відношення до ринкової діяльності підприємства. На відміну від місії, бачення і системи цінностей, які є більш фундаментальними і переглядаються тільки в разі кардинальних змін у зовнішньому середовищі або в цілях, політика маркетингу може змінюватися з частотою, що відповідає зміні довгострокових цілей і пріоритетів бізнесу. При цьому вона завжди базується на корпоративних і маркетингових цілях і стратегії, місії, бачення і цінності бізнесу.

Так, наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років маркетингова політика на швидкозростаючих ринках базувалася на зростанні обсягів продажів переважно через масовий випуск або ввезення з-за кордону недорогої продукції. Споживачі, які ще пам'ятають часи тотального дефіциту в СРСР, раптом опинилися в достатку, представленому на речових ринках і в кіосках. Говорити про якість обслуговування та якість одягу, взуття та продуктів харчування, не доводилося. Але можливість вибору і доступ до зарубіжних брендів, шлях навіть китайського виробництва, стимулювала зростання споживання.

Сьогодні ж акценти зміщуються в бік підвищення якості процесів обслуговування і зростання задоволеності клієнтів; на B2B-ринках – пропозиції комплексних рішень для клієнтів за оптимальними цінами; на споживчих ринках – на залучення споживачів за рахунок продукції, найкращим чином відповідає їх запитам; та ефективної цінової конкурентної боротьби.

Специфіка маркетингу в міжнародному бізнесі, що склалася внаслідок особливостей функціонування зовнішніх ринків та умов маркетингової діяльності, дозволяє виділити в міжнародному маркетингу наступні риси [1], які національні компанії зобов'язані враховувати:

- на зовнішніх ринках необхідно докладати більш значні і цілеспрямовані зусилля;

- вивчення не тільки безпосередньо зарубіжних ринків, їх можливостей і вимог, а також політичні ризики, пов'язані з

виходом на ринок певної країни, валютні курси, митне регулювання, баланс міжнародних розрахунків та ін.;

– необхідно використовувати різні маркетингові процедури з урахуванням коливань і прогнозів розвитку зарубіжних ринків, торгових звичаїв, комерційної практики, особливостей навколишнього маркетингового середовища;

– необхідно дотримуватися вимог потенційних іноземних покупців, при цьому істотного значення набуває як розробка, так і комерційне виробництво так званих «товарів ринкової новизни», які такими залишаються навіть через кілька років після виходу на зарубіжний ринок.

Однак окрім загальних особливостей реалізації маркетингової політики на зовнішніх ринках, обумовлених специфікою останніх, існує велика кількість ситуативних. Так, період пандемії COVID-19 став справжнім ривком в бік практичної діджиталізації і переведення всіх бізнес-процесів в онлайн режим. За таких умов важливою умовою підвищення ефективності реалізації маркетингової політики підприємства, в т.ч. й на зовнішніх ринках, є визначення та впровадження у власну діяльність основних трендів маркетингу. Так, особливо актуальним стає використання таких аналітичних інструментів, як Google Analytics, Amplitude, SimilarWeb, Яндекс.Метрика и Mixpanel та ін. Вони дають можливість оцінювати ефективність рекламних кампаній, а й визначити потенціал видання ще до публікації. Саме системи аналітики дають розуміння, які онлайн-майданчики і канали релевантні для певних категорій людей, чим вони керуються, коли приймають рішення зробити покупку, які їхні мотиви і в чому потреби. Великою перевагою таких інструментів є відсутність їх географічної прив'язки, що безумовно є позитивним фактором розробки маркетингової політики на зовнішніх ринках [2].

XXI ст. неможливо уявити без соціальних мереж, які стали альтернативою медіа, торговим і бізнес-майданчикам. Так, Instagram, спочатку створений як сервіс для зберігання фотографій, сьогодні є великим світовим торговим майданчиком; Twitter допомагає залучати потужний трафік з інтернету, а LinkedIn ідеально підходить для B2B. Активний розвиток соціальних мереж породив такий тренд в маркетингу, як залучення інфлюенсерів.

Проте, якщо у 2020 р. ставки робили на блогерів з кількію підписників в декілька сотень-мільйонів, то у 2021 р. фокус зміститься в бік мікроінфлюенсерів з аудиторією в 5–20 тис. осіб. Це можна пояснити тим, невелика аудиторія набагато краще залучена і більш лояльна. Пости мікроінфлюенсерів частіше коментують, а аудиторія, яку привертає мікроблог, більше довіряє бренду, який він просуває. Тому відсоток реальних покупців тут в рази вище [4].

Відеоконтент популярний останні кілька років, але новий тренд в цій ніші – короткі відео, створені спеціально для смартфонів. Це реально працюючий формат, який посідає перше місце серед собі подібних по корисності. За прогнозами Cisco Annual Internet Report [3], 82% споживчого інтернет-трафіку до 2022 року буде за відео. Тому сьогодні варто активно використовувати цей ресурс.

Окрім того, карантинні обмеження підкреслили важливість такої складової маркетингової політики як комунікативна політика. Якщо завдяки глобальній інтернетизації користувачі стали більш сучасними та обізнаними, то через зниження рівня доходів в 2020 році почали більш зважено підходити до питань витрат і покупок. За таких умов реально працюючим інструментом є контент-маркетинг, який є важливою складовою маркетингової комунікативної політики.

У 2021 р. не можливо говорити про ефективність маркетингової політики підприємства на будь-якому рівні не озвучуючи актуальність активного залучення чат-ботів, які дозволяють автоматизувати комунікацію з клієнтами на будь-якій платформі від месенджерів до сайтів. На чат-боти можна перенести 70–90% спілкування з клієнтами [4].

Таким чином, можна стверджувати, що традиційні методи маркетингової політики в їх класичному розумінні втрачають свою актуальність. Потрібен креативний підхід до їх модернізації, використання новітніх технологій, нетрадиційних методик, щоб споживач, серед великої кількості конкурентів віддав перевагу саме певному продукту. Креативний підхід до розробки та впровадження маркетингової політики забезпечить підприємству затребуваність на міжнародному ринку, зростання конкурентоспроможності та в цілому прибутковість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лясников Н.В., Лясникова Ю.В. Международная маркетинговая деятельность многонациональных компаний в условиях нестабильности. *МИР (Модернизация. Инновации. Развитие)*. 2016. Т. 7. № 4. С. 161–166.
2. Marketing Media Review. Интернет-маркетинг 2021: инструменты и тренды. URL: <https://mmr.ua/show/internet-marketing-2021-instrumenty-i-trendy> (дата звернення: 20.02.2021).
3. Cisco Annual Internet Report (2018–2023). White Paper. URL: <https://www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/executive-perspectives/annual-internet-report/white-paper-c11-741490.html> (дата звернення: 20.02.2021).
4. 12 Big Trends in Digital Marketing in 2021. URL: <https://marketbusinessnews.com/12-big-trends-in-digital-marketing-in-2021/252713/> (дата звернення: 20.02.2021).

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Василиха Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

Індус К. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Ужгород, Україна*

ФІНАНСИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ

В умовах складних економічних змін, конкуренція суб'єктів господарювання у сфері торгівлі, розбудова нового типу економіки, боротьба за споживача, обумовлює роль та значення управління фінансовими ресурсами. Ефективне управління ними набуває особливої актуальності в умовах зниження доходів, заощаджень та інших ресурсів, коли необхідність їх раціоналізації і підвищення ефективності функціонування вимагає пошуків нових рішень та засад, які б наблизили існуючу торговельну мережу України до європейського рівня.

Основне призначення функціонування фінансів полягає в тому, щоб забезпечити підприємство необхідними фінансовими ресурсами, організувати безперервний обіг коштів та збільшити доходи від торговельно-господарської діяльності. Під фінансовими ресурсами розуміють грошові кошти, які знаходяться в розпорядженні підприємств, включаючи наявні резерви [1, с. 292].

Фінанси торговельного підприємств відіграють важливу роль в кругообігу коштів, забезпечуючи збалансованість матеріальних та грошових фондів, які призначені для споживання та нагромадження.

Торгівля як форма товарно-грошового обміну і сфера обігу товарів і послуг та торговельні підприємства як ключові суб'єкти

сфери обміну, відіграють визначальну роль у заключній стадії розширеного відтворення: в процесі доведення вироблених товарів зі сфери виробництва до сфери споживання, тобто їх реалізації, коли відбувається перетворення капіталу з товарної форми на грошову, яка включає додану вартість [2]. Адже, товар і гроші перебувають в постійному обороті. Власники продають свій товар, споживачі платять за нього гроші. У процес обороту залучені праця, засоби виробництва, матеріально-сировинні ресурси, готова продукція, послуги та еквівалент їхньої вартості – гроші.

Як показує практика та досвід країн з розвиненою ринковою економікою, що споживач є господарем ринку, бо він вирішує, які товари придбаватиме, у якій кількості, де, коли, як і за якими цінами [3, с. 233]. Тому для торговельного підприємства важливою складовою є вміння ефективно управляти фінансовими ресурсами. Фінансові ресурси є економічною основою для організації торговельної діяльності. Розміри та темпи росту товарообігу залежать від забезпеченості фінансовими ресурсами. З іншої сторони, ріст товарообігу та успішне виконання планів господарської діяльності забезпечує збільшення фінансових ресурсів та закріплення фінансового стану торговельних підприємств за рахунок росту прибутку від господарської діяльності [1, с. 293].

Управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства є складною системою, яка синтезує процеси прийняття і реалізації управлінських рішень, спрямованих на оптимальне формування, раціональне розміщення, ефективне використання, розширене відтворення та нарощення фінансового потенціалу підприємства з метою досягнення поставлених ним стратегічних, тактичних і оперативних цілей, забезпечення його стійкого функціонування і подальшого розвитку з урахуванням впливу чинників мінливого зовнішнього середовища. Системний підхід набуває актуальності під час прийняття, обґрунтування та оцінки управлінських рішень, формування довгострокових та поточних цілей фінансової діяльності та вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення. В даному контексті пріоритетним завданням господарюючих суб'єктів стає розробка та впровадження збалансованої системи комплексної оцінки ефективності та результативності

фінансової стратегії та фінансової політики на етапах їх формування та реалізації [2].

Варто зазначити, що фінанси є чи не найсуттєвішим складником системи управління торговельною діяльністю, адже без фінансів є неможливим забезпечення товарообороту, створення інновацій, запровадження науково-технічних досягнень, тощо. Враховуючи зміст, роль фінансів для розвитку торговельного підприємства, нами зазначено основні складові фінансового механізму рис. 1.

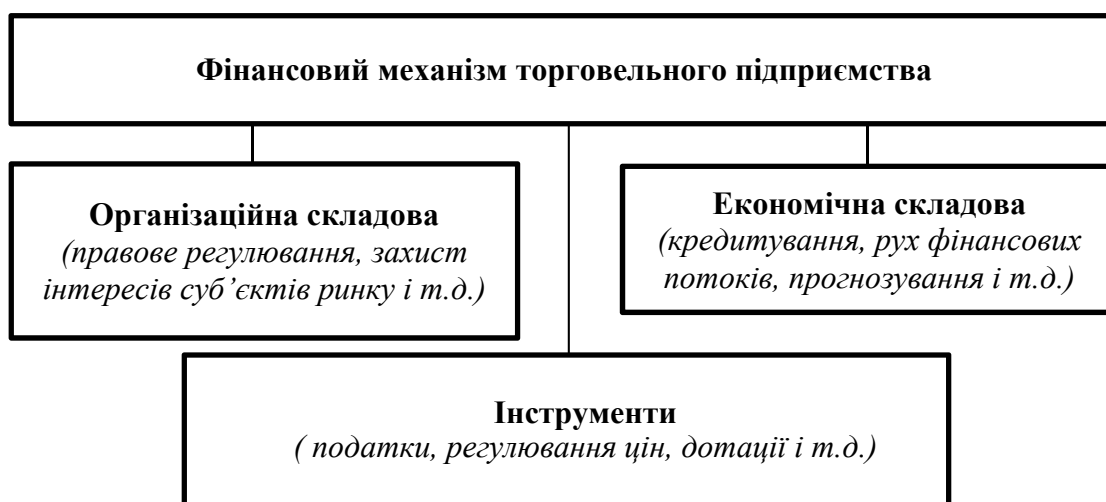

Рис. 1. Фінансовий механізм торговельного підприємства

Ключовими складовими даного механізму на нашу думку, є організаційна складова, яка включає систему методів, інструментів правового регулювання впливу на розвиток торговельного підприємства, як на стадії становлення, так і в ході життєдіяльності. Слід зазначити, що організаційну складову неможливо розглядати без економічної складової. Економічна складова – це сукупність методів і засобів впливу на економічні процеси та їх регулювання, рух фінансових потоків. Це складна система, що складається з взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів, які формуються під впливом ринкових законів спрямованих на ефективність торговельного підприємства, що забезпечують стійкий розвиток.

Таким чином, фінанси торговельного підприємства забезпечують ефективну його діяльність. В силу цього фінанси торговельного підприємства являють собою важливий інструмент стимулювання економіки країни, контролю її стану і управління нею.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тарасюк Г.М. Планування комерційної діяльності: Навч. посіб. – Київ, 2008. – 400 с.
2. Близнюк О.П. Управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібною торгівлі : монографія / О.П. Близнюк, А.П. Брезинська, О.М. Іванюта. – Харків : Видавець Іванченко І.С., 2016. – 253 с.
3. Голошубова Н.О. Підприємницькі мережі в торгівлі / Н.О. Голошубова, О.О. Кавун, В.М. Торопко / за заг. ред. Н.О. Голошубової. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 344 с.

Грень Р. Т.

*аспірант кафедри соціальних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

ТЕОРЕТИЧНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Становлення цифрового розвитку економіки в Україні полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та потреб у використанні цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, життя, бізнесу та суспільства – для їх ефективності, конкурентоспроможності та національного розвитку, зростання та процвітання.

У суспільстві формується новий тип економічної системи – цифрова економіка, характерною рисою якої є активне використання цифрових технологій та Інтернету. Визначення «цифрового суспільства» ґрунтується на положенні, однак, що кількісні зміни в галузі оцифрування інформації призвели до якісно нового типу соціальної системи.

Основними характеристиками цифрового суспільства є наступні:

– в технічній галузі – впровадження цифрових технологій у всі сфери виробництва, економічного та ділового життя, в систему освіти та життя;

– у соціальній сфері – під впливом оцифрування інформації формується нова, інформаційна свідомість, що змінює якість життя;

– в економічній сфері – цифровізація стає основним ресурсом, стає джерелом доданої вартості та впливає на трансформацію зайнятості;

– у політичній сфері – свобода доступу до цифрової інформації стає основою політичного процесу, принципами плюралізму та демократії;

– у галузі культури – формування відповідних норм і цінностей, що відповідають вимогам особистості та демократії [1].

Шлях до цифрової економіки та українського цифрового суспільства проходить через внутрішній ринок виробництва та, насамперед, через використання та споживання інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових технологій.

Цифрова економіка – це наукова галузь, яка впроваджується в будь-які галузі (промисловість, будівництво, сільське господарство, освіта, медицина тощо) із застосуванням сучасних цифрових технологій та продуктів для управління економічними системами.

Розвиток інформаційних технологій в Україні визначається такими підходами:

1) внесок у місцеве середовище науково-технічної та інноваційної сфер в Україні;

2) адаптація нормативної бази України до сучасних вимог інформаційного суспільства як вектора розвитку національної економіки України;

3) розвиток цифрової (ІТ) інфраструктури;

4) створення мотиваційних факторів для появи все більшої кількості електронних послуг в Україні;

5) створення безкоштовної бази даних;

6) формування резерву персоналу (полягає у збільшенні використання інформаційних технологій у галузях науки, освіти, культури, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, інформаційної безпеки).

Характеристика цифрової економіки полягає в:

– необмеженому використанні цифрової економіки та Інтернету в економічному виробництві та посилення їх ролі в суспільстві;

– максимальна комп'ютеризація бізнес-процесів комерційних суб'єктів;

- використання електронного документообігу;
- наявність навичок сучасних технологій серед партнерів у цифрових економічних відносинах;
- зростання валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) за рахунок оцифрування економіки та збільшення частки цифрової економіки ВВП;
- збільшення частки ІКТ, інформаційних продуктів та послуг у ВВП;
- використання цифрових платформ та технологій у процесі розробки бізнес-моделі;
- створення єдиного інформаційного простору між суб'єктами економічних відносин: компаніями, державою та громадянами;
- формування світових джерел інформації та задоволення їх потреб в інформаційних продуктах та послугах;
- розвиток світового цифрового ринку;
- інформаційно-економічна інтеграція країн і націй.

Особливості цифрової економіки полягають у таких позиціях:

- ділове середовище, коли компанії не можуть повною мірою скористатися Інтернетом, щоб бути конкурентоспроможними та інноваційними в інтересах користувачів;
- працівники, підприємства та державні службовці, які володіють навичками користуватися перевагами цифрового світу;
- відповідає перед урядом за суспільство, яке ефективно використовує Інтернет для розширення прав і можливостей громадян та надання послуг [2, с. 31].

Пріоритетом інформаційного суспільства є розвиток цифрової економіки, повноцінна реалізація якої можлива за наявності гарантій належного функціонування інформаційної інфраструктури. У тексті Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки зазначається, що формування цифрової економіки та забезпечення національних інтересів у цифровій економіці є стратегічним пріоритетом України в контексті європейської інтеграції [3].

Основною метою Концепції є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» щодо усунення перешкод для цифрової трансформації України в найбільш перспективних сферах,

стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення цифрової співпраці в ЄС та побудова інновацій та цифрової інфраструктури.

Концепція розвитку цифрової економіки в Україні:

- закладає основи розвитку цифрової економіки в Україні;
- формулює принципи державної політики оцифрування;
- визначає пріоритетні завдання на наступні 3 роки;
- передбачає ініціативи з побудови цифрової інфраструктури та подолання «цифрового розриву»;
- розвиває цифрові навички громадян та, згодом, освіту в цій галузі;
- стимулює розвиток цифрових технологій та створення високотехнологічних виробництв;
- визначає критичні сфери для реалізації проектів цифрової трансформації на національному рівні [3].

З прийняттям цієї концепції було ініційовано та визначено власне бачення країни щодо розвитку цифрової економіки в Україні, потрібні три елементи, які ефективно функціонують, а саме:

- 1) нормативна база, яка сприятиме конкуренції та виходу на ринок, дозволить компаніям повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій;
- 2) навички, необхідні працівникам, діловим людям, державним службовцям для використання потенціалу цифрових технологій;
- 3) ефективні та відповідальні установи, які використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян [4].

Загалом цифрова економіка – це сегмент економічних відносин, опосередкований технічним прогресом, глобальною мережею та інформаційними системами. Отже, цифрова економіка є одним із пріоритетних факторів економічного зростання та формування нової якості життя, що водночас вимагає застосування нових підходів до її організації та управління. Світові економічні лідери розглядають цифровізацію як ключову сферу розвитку виробництва та економічної системи в різних контекстах та інструмент забезпечення довгострокових конкурентних можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Київ, 1996. С. 362–380.
2. Маслов А.О. Інформаційна економіка : становлення, структура та теоретичне осмислення : монографія. Київ : Аграр Медіа Гр., 2012. С. 432.
3. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». Від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>. (дата звернення: 10.12.2020).
4. Доповідь про світовий розвиток «Цифрові дивіденди». Група Світового банку. 2016. URL: <http://documents.worldbank.org/>.

Педорченко А. Л.
старший науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

НАСЛІДКИ СКАСУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО МИТА ДЛЯ ОЧИЩЕНОГО НАСІННЯ СОНЯШНИКУ

В Україні діє експортне мито на насіння соняшнику, ставка якого складає 10% від митної вартості [1]. До Верховної Ради України подавалися законопроекти про скасування такого мита для очищеного ядра соняшнику, як готової продукції [2]. Можливі наслідки прийняття таких змін до законодавства приведені у даному дослідженні.

Перевіримо припущення про вірогідність експорту ядра насіння соняшнику олійного у разі скасування експортного мита, що створить умови для конкуренції експортерів такої сировини і вітчизняних олієпереробних підприємств.

Для оцінки економічної ефективності таких операцій проведемо порівняння економічного ефекту від експорту насіння соняшнику з урахуванням мита і експорту очищеного ядра насіння соняшнику без урахування експортного мита (розрахунки проведені в цінах станом на травень 2020 р.) [4].

Таблиця 1

Експорт насіння соняшнику

Показник	Вартість, грн/т
Ціна насіння соняшнику EXW-склад виробника	10 500
Вартість доставки до елеватора	100
Приймання на елеватор	25
Зберігання (10 днів)	15
Відвантаження на залізничний транспорт	130
Доставка в порт залізницею	500
Експортне мито	1 134
Собівартість	12 404
Собівартість, дол. США	\$459
Ціна продажу	\$390
Відшкодування ПДВ	1 878
Торгівельна маржа	\$0
рентабельність, %	0

Джерело: розрахунки автора

Завдяки застосуванню експортного мита експорт насіння соняшнику має від'ємну рентабельність (у граничному випадку – нульову), незначна позитивна рентабельність можлива при певних ринкових умовах, що складаються вкрай рідко. Якщо послуги надає стороння організація, вартість очистки складає 800 грн/т сировини. При очистці на власному обладнанні собівартість очистки буде меншою – приблизно 400 грн/т (викорис-тано у табл. 2) [3].

Ціна продажу для ядра соняшнику розрахована з урахуванням премій за вміст олії та смітної домішки:

– до ціни для ядра соняшнику у табл. 2 було додано 2% премії до ціни за відсутність засміченості (смітна домішка 0%).

– традиційно за зовнішньоекономічними контрактами прийнято до ціни насіння олійного соняшнику додавати по 1,0–1,5% від ціни за кожен додатковий 1% вмісту олії. У такому випадку торгівельна маржа складе мінус 4 дол. США на 1 т сировини, рентабельність торгової операції буде від'ємною – 1%. Якщо прийняти значення премії за олійність на рівні максимально можливого для зовнішньоекономічних контрактів значення 1,5% ціни за кожен 1% вмісту олії, торгівельна маржа складе 12 дол. США на 1 т, рентабельність 3% (табл. 2).

Таблиця 2

Експорт очищеного ядра насіння соняшнику

Показник, грн/т	сировина	лушпиння	ядро
Ціна насіння соняшнику EXW-склад виробника	10 500		
Вартість доставки до підприємства з очистки	100		
Очистка від лушпиння до чистоти 99%	400		
Вихід після очистки		18%	80%
Вміст олії, %			56
Гранулювання лушпиння	126	700	
Реалізація гранульованого лушпиння	180	1000	
Відвантаження на залізничний транспорт	104		130
Доставка в порт залізницею	360		450
Експортне мито	0		0
Собівартість	11 404		
Собівартість дол США	\$423		
Ціна продажу	\$365		\$452
Відшкодування ПДВ	1 902		
Торгівельна маржа	\$12		
Рентабельність, %	3		

Джерело: розрахунки автора

Таблиця 3

**Переробка насіння соняшнику
і подальший експорт олії та шроту**

Показник, грн/т	Сировина	Олія	Шрот
Ціна насіння соняшнику EXW-склад	10 500		
Вартість доставки до заводу	100		
Вартість переробки	1200		
Вихід після переробки		олія 46%	шрот 39%
Доставка в порт залізницею	389	480	430
Собівартість	12189		
Собівартість, дол США	\$451		
Ціна продажу DAP-порт	\$402	\$695	\$210
Відшкодування ПДВ	3828		
Торгівельна маржа	\$35		
Рентабельність, %	7,7		

Джерело: розрахунки автора

**Порівняння економічного ефекту
різних шляхів реалізації насіння соняшнику**

Показник	I	II	III	III до II, %
Торгівельна маржа, дол. США / 1 т	0	12	35	291%
Рентабельність, %	0	3	7,7	257%

У таблиці 4:

I – Експорт насіння соняшнику (результати табл. 1).

II – Експорт очищеного ядра насіння соняшнику (результати табл. 2).

III – Переробка насіння соняшнику і подальший експорт олії та шроту (результати табл. 3).

За існуючих ринкових умов, експорт очищеного ядра насіння соняшнику (за умови нульового експортного мита на нього) при всіх максимально сприятливих ринкових умовах може мати плюсову торгівельну маржу і рентабельність, що робить цей шлях реалізації більш привабливим порівняно з експортом насіння соняшнику (з урахуванням експортного мита 10%). Проте маржа і рентабельність таких операцій буде у 2,5 рази меншою, ніж при реалізації схеми переробки і експорту олії і шроту. Значення цих показників можуть змінюватися залежно від кон'юнктури ринку і актуальних цін, проте у сучасних економічних умовах експорт олії та шроту має більший економічний ефект.

Висновок: за певних економічних умов на ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки та за умови скасування вивізного мита на очищене ядро насіння соняшнику, його експорт може стати альтернативним шляхом реалізації та може чинити негативний вплив на виробництво та експорт соняшnikової олії та шроту в Україні. Виходячи з вищесказаного, ми робимо висновок про недоцільність скасування експортного мита на насіння соняшнику (або на його фракції) у сучасних економічних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 44. Ст. 389.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» (щодо визначення його мети та сфері дії)». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH73M00B.html.
3. Сайт Хорольського механічного заводу. URL: <http://mehzavod.com.ua>.
4. Педорченко А.Л. Економіко-організаційний механізм експорту насіння олійних культур та продуктів його переробки. Дисертаційна робота. ННЦ Інститут аграрної економіки, 2019.

Степаненко В. О.

аспірант

*Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг, Україна*

НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Управління конкурентоспроможністю морської транспортної інфраструктури на ринку морських транспортних перевезень є частиною функціонування світового ринку. Морські перевезення є підсистемою, пов'язаною з управлінням впливу різних рівнів (мега-, макро-, мезорівні) шляхом впровадження інструментів впливу на конкурентоспроможність морської транспортної інфраструктури з урахуванням інтересів усіх зацікавлених учасників в стратегічному розвитку морської транспортної інфраструктури. Для підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури (МТІ) необхідно запровадити низку напрямів та інструментів з огляду на рівні управління, таких як: фінансові, кадрові, нормативно-правові, організаційні, інформаційно-технологічні, екологічні.

Фінансові:

1. Мегарівень. Інвестиції міжнародних організацій у розвиток МТІ України; залучення технічної допомоги ЄС та інших міжнародних проектів.

2. Макрорівень. Державне фінансування та залучення приватних інвестицій, емісія акцій тощо.

3. Мезорівень. Фінансування шляхом створення спільного підприємства між керівництвом порту та стивідорами, вантажовласників, судновласників тощо.

4. Мікрорівень. Фінансування за рахунок власних коштів морського порту для здійснення проєктів розвитку, модернізації, реконструкції та будівництва.

Фінансові інструменти як частина підвищення конкурентоспроможності морської транспортної інфраструктури: залучення інвестицій у розвиток та модернізацію об'єктів морської транспортної інфраструктури, стратегія фінансової безпеки портів і структурних підрозділів МТІ (достатня фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність тощо) [1].

Кадрові:

1. Мегарівень. Сприяння співпраці між європейськими навчальними закладами та українськими; співпраця ІМО та МОП з урядом України тощо.

2. Макрорівень. Забезпечення дотримання світових та європейських вимог щодо підготовки та перепідготовки моряків; підвищення іміджу судноплавства та кар'єри у морській галузі тощо.

3. Мезорівень. Сприяння співробітництву між навчальними закладами та суб'єктами МТІ; створення спеціальних відділів професійної підготовки на базі морських портів тощо.

4. Мікрорівень. Застосування децентралізованого підходу до освіти; навчання орієнтоване на розвиток відразу декількох професійних навичок тощо.

У сучасних умовах технологічного розвитку змінюється загальний характер діяльності як морського порту, так і морської транспортної інфраструктури загалом. Відповідно вимоги до кваліфікації робочого персоналу зростають: потрібні певні практичні навички та теоретичні знання. Існує необхідність відповідного оновлення освітніх програм та підвищення кваліфікації персоналу МТІ [2].

Нормативно-правові:

1. Мегарівень. Гармонізація національного законодавства з європейським; приведення національного законодавства до

стандартів міжнародної практики в частині розподілу відповідальності між державою та підприємництвом тощо.

2. Макрорівень. Прийняття допоміжних законів та внесення змін до існуючих нормативно-правових актів; внесення змін у нормативно-правові акти щодо земель водного фонду, зайнятих водою та акваторій портів тощо.

3. Мезорівень. Забезпечення дієвості та ефективності механізмів державно-приватного партнерства; забезпечення ефективності механізмів державно-приватного партнерства в сфері інвестицій в МТІ тощо.

4. Макрорівень. Внесення змін до законодавства України в частині встановлення і цільового використання портових зборів; гармонізація національного законодавства в сфері природних монополій з міжнародними практиками виведення частини послуг, що надаються в морських терміналах, портах тощо.

Реалізація напрямів підвищення конкурентоспроможності МТІ вимагає належного державного регулювання та заходів підтримки. На додаток до основних законодавчих актів, розробка та виконання яких буде необхідна для реалізації стратегічних напрямків щодо розвитку МТІ [3].

Організаційні:

1. Мегарівень. Співробітництво уряду України з урядами інших країн та міжнародними організаціями, що впливають на розвиток морської транспортної інфраструктури та управління нею.

2. Макрорівень. Міністерство інфраструктури України відповідає за вироблення державної політики та нормативно-правового регулювання в галузі та проведення необхідної координації між суб'єктами галузі в частині питань узгодженого розвитку МТІ.

3. Мезорівень. ДП «АМПУ» відповідає за вироблення стратегічних напрямків розвитку морської транспортної інфраструктури, які повинні узгоджуватися з напрямами державної політики в галузі морського транспорту.

4. Мікрорівень. Адміністрації центрів розвитку морської транспортної інфраструктури відповідають за реалізацію стратегічних напрямків розвитку морської транспортної інфраструктури, які повинні узгоджуватися з напрямами державної політики в галузі морського транспорту.

Організаційні інструменти – інтеграція морських портів до світового ринку морських перевезень. Спільні зусилля МТІ та інших сервісних компаній з надання морських вантажних послуг створюють глобальну сервісну мережу, що в кінцевому підсумку посилить конкурентні переваги МТІ на світовому ринку. Також, до організаційних напрямів належать і державне регулювання у сфері МТІ, тобто створення системи державного забезпечення, програм державної підтримки, модернізацію об'єктів МТІ тощо [4].

Інформаційно-технологічні:

1. Мегарівень. Впровадження інформаційних, комунікаційних, технологічних світових практик систем управління МТІ України, через міжнародну технічну та фінансову допомогу.

2. Макрорівень. Створення національної системи обміну інформацією у морській транспортній інфраструктурі тощо.

3. Мезорівень. Формування системи інтермодальних та мультимодальних перевезень шляхом реалізації логістичної технології «сухий порт» тощо.

4. Мікрорівень. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості життя на морі тощо.

Впровадження сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури збільшить можливості для підвищення конкурентоспроможності МТІ. Розвиваючи гнучкість управління морською транспортною інфраструктурою для адаптації до змін міжнародної конкуренції, в управлінні МТІ варто застосовувати ефективні системи обробки даних, для підтримки управління та пов'язаних з цим результатів. Можливості найбільш значного покращення показників, що визначають рівень конкурентоспроможності МТІ, спрямовані на скорочення часу обслуговування, тобто здійснення доставки від «дверей до дверей». Інкorporація морських портів до інтермодальних та мультимодальних транспортних систем дозволить зв'язати ланцюги поставок морським та іншими видами транспорту, створивши якісно новий вид транспортної послуги з високим рівнем обслуговування та швидкістю доставки [5].

Екологічні:

1. Мегарівень. Активне співробітництво з ЄС стосовно покращення екологічного стану мореплавства; Співробітництво з ІМО стосовно зменшення або обмеження викидів парникових газів.

2. Макрорівень. Удосконалення законодавства України стосовно портових приймальних споруд для відходів.

3. Мезорівень. Забезпечити сталий розвиток у досягненні комплексного та узгодженого підходу до зменшення викидів парникових газів у атмосферу.

4. Мікрорівень. Сприяння розвитку європейської системи управління морською безпекою навколишнього середовища (EMS-MT), метою якої є постійне поліпшення екологічних показників морського транспорту.

Таким чином, визначення основних напрямів та інструментів підвищення конкурентоспроможності МТІ, виходячи з комплексної концепції та розроблення системи заходів, необхідних для підвищення конкурентоспроможності МТІ України в сучасних умовах, виходячи з конкретних характеристик її функціонування і особливостей поточної ринкової ситуації є гарантією успішного конкурентоспроможного розвитку МТІ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пріоритети державної морської політики у сфері функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України. Собкевич О.В. та ін. Київ : НІСД, 2016. 72 с.
2. Горбаченко С.А. Методичні засади формування конкурентних переваг морських портів Одеського регіону. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 1. С. 131–138.
3. Боровіков Г.М. Адміністративно-правові відносини у сфері перевезення вантажів морським транспортом : дис. ... канд. екон. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2017. 209 с.
4. Шемаєв В.В. Стратегічні пріоритети розвитку морських портів України. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. Харків : ХНАДУ, 2017. С. 9–17.
5. Прус Л.Р. Проблеми функціонування інформаційної системи портового співтовариства в морських портах України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2017. № 31. С. 85–94.

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Резнік А. В.

*здобувач ступеня вищої освіти доктор філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДНИК ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нині в умовах економічної нестабільності, спричиненої епідеміологічними та погодними факторами у сільськогосподарському секторі економіки України, особливого значення в управлінні витратами сільськогосподарських підприємств набувають питання економічної безпеки. Наразі не існує загальноприйнятого визначення даного поняття. Так, Васильців Т.Г. зазначає, що поняття «економічна безпека» є складним і потребує системного підходу до його вимірювання, а отже, й обґрунтування зв'язків та залежності від таких інтегральних економічних категорій, як конкурентоспроможність, потенціал, життєздатність, фінансова стійкість та ризикостійкість підприємства. Більш глибоке трактування економічної безпеки підприємства надає Геєць В.М. Він вважає, що економічна безпека суб'єкта господарювання є складною динамічною системою, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз [1]. На думку автора, одним із ключових факторів забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є отримання позитивних фінансових результатів виробничої діяльності, що дають можливість розвитку наступних складових економічної безпеки: техніко-технологічної (підвищення виробничого потенціалу підприємства шляхом придбання сучасних технічних засобів; застосування інноваційних технологій обробітку ґрунту), інформаційної (підви-

щення рівня інформативності виробничого процесу, розширення аналітичного інструментарію при оцінці діяльності підприємства), кадрової (утримання високого рівня мотивації працівників). Зазначені фактори дають можливість сільськогосподарським підприємствам зберігати конкурентоздатність, рентабельність та прибутковість в умовах національного або світового ринку сільськогосподарської продукції.

Високий рівень економічної безпеки сільськогосподарського підприємства характеризується позитивними значеннями наступних фінансових показників.

Коефіцієнт оборотності грошових коштів – розрахунок даного коефіцієнту дає можливість відповісти на такі питання: чи може підприємство розрахуватись за своїми поточними зобов'язаннями, чи вистачить одержаного прибутку для обслуговування поточної діяльності підприємства?

ROI (англ. Return on Investment) – фінансовий коефіцієнт, який ілюструє рівень прибутковості або збитковості діяльності підприємства, враховуючи суму зроблених інвестицій. ROI зазвичай виражається у відсотках [2].

Чистий прибуток – є джерелом фінансування розвитку підприємства, задоволення його інвестиційних потреб, створення резервного фонду, виплат власникам корпоративних прав, преміальних виплат та соціальної підтримки персоналу [3, с. 283].

Позитивне значення даних показників забезпечує сільськогосподарським підприємствам можливість стабільного економічного розвитку за рахунок покриття поточних кредиторських зобов'язань, залучення інвестиційних коштів та отримання прибутку при впровадженні інновацій у виробництво. У сукупності зазначені фактори забезпечують високий рівень економічної безпеки сільськогосподарського підприємства.

У рамках оперативного економічного аналізу діяльності сільськогосподарського підприємства на рівень економічної безпеки впливають ключові показники ефективності (англ. Key Performance Indicators), які являють собою фінансову та нефінансову систему оцінки, яка дозволяє організації досягати стратегічних цілей. КРІ є одним із найбільш дієвих інструментів стратегічного менеджменту та управління якістю функціонування

організації, використання якого забезпечує підприємству можливість відповідати сучасним тенденціям розвитку економіки й забезпечувати свою ефективність. КРІ сільськогосподарських підприємств складається на базі виконання плану за наступними показниками: врожайність (т/га); собівартість (\$/га); ЕВІТДА (\$/га) [4, с. 61].

Беручи до уваги специфіку сільськогосподарського виробництва економічна безпека є провідним завданням у системи управління витратами сільськогосподарських підприємств. Позитивні значення фінансових показників дають можливість сільськогосподарським підприємствам підтримувати та підвищувати рівень таких складових економічної безпеки як: кадрової, інформаційної, правової, виробничої та техніко-технологічної.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ткачук В.І., Яремова М.І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. № 6. 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/14.pdf (дата звернення 01.02.2021).
2. Сарех – це поняття, визначення, розрахунок витрат і приклади. *Ukr.mentorbizlist.com/* 2020. URL: <https://ukr.mentorbizlist.com/4020071-sarrex-concept-definition-costing-and-examples> (дата звернення: 02.02.2021).
3. Мірошніченко О.Ю., Корконос Ю.В. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 5. С. 280–285.
4. Березіна Л.М., Резнік А.В. Застосування КРІ – показників в управлінні витратами сільськогосподарського виробництва. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки : зб. матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. конф.* Полтава : РВВ ПДАА, 2018. С. 60–62.

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Ляшенко В. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу проблем регуляторної політики
і розвитку підприємництва
Інституту економіки промисловості НАН України*

Трушкіна Н. В.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу проблем регуляторної політики
і розвитку підприємництва
Інституту економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна*

ЩОДО КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ВЕЛИКОГО ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ¹

Глобалізація світової економіки вводить нові закономірності і змінює рівні відповідальності за місцевий розвиток. Це, в свою чергу, призводить до посилення ролі громад в економічному розвитку локальних територій та країни. Як стверджує Д. Вульф [1], «Нинішній період зростання характеризується парадоксальним наслідком глобалізації, коли інтеграція економіки окремих країн і регіонів у глобальну економіку не мінімізує, а посилює значимість місцевого контексту для розвитку та інновацій...». В. Нудельман [2] зазначає, що «проблеми розвитку країни – це проблеми розвитку міст. Саме міста є осередком новацій».

На даний час територіальні громади мають перетворитись із об'єкта управління на суб'єкт управління і самостійно забезпечувати свою спроможність. Міста через партнерство та

¹ Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи Інституту економіки промисловості НАН України «Формування інституційного середовища модернізації економіки старопромислових регіонів України».

міжмуніципальне співробітництво почали самостійно розширювати простір свого впливу в регіоні, створюючи місцеві фактори конкурентних переваг, формуючи спільні проекти для зростання конкурентоспроможності (транспортні коридори, індустріальні парки, публічно приватні партнерства, кластери, тощо) [3, с. 4]. У зв'язку з цим місцеві влади мають розуміти специфічні особливості сучасного економічного розвитку, придбати й оволодіти необхідними знаннями, інформацією, навичками та досвідом, щоб забезпечити більшу конкурентоспроможність своїх громад, шукати якісно нові шляхи її підвищення. Одним з таких шляхів має бути створення кластерів (у тому числі транспортно-логістичних) [4–10] як дієвої моделі партнерських взаємовідносин суб'єктів великого і малого бізнесу в контексті смарт-спеціалізації, децентралізації та збалансованого сталого розвитку територій різного рівня (територіальна громада, область, економічний район).

Передумовою створення й розвитку кластерів в індустріально розвинутих країнах протягом останніх десятиліть стало обмеження потенціалу великих інтегрованих підприємств на динамічних глобальних ринках. Кластерні стратегії широко використовуються у більшості європейських країн. Так, у Німеччині з 1995 р. діє програма створення біотехнологічних кластерів *Bio Region*. У Великобританії уряд визначив райони навколо міст Единбургу, Оксфорда та Південно-Східної Англії основними регіонами розміщення біотехнологічних фірм. У Норвегії уряд стимулює співпрацю між підприємствами (фірмами) в кластері «морське господарство». Тісна взаємодія підприємств лісопромислового кластера Фінляндії забезпечує їм конкурентні переваги перед основними торговельними конкурентами, а також лідируючі позиції за рівнем як дослідницької, так і технологічної кооперації [11, с. 3].

У світовій практиці застосовуються різні моделі кластерів, основними характеристиками яких є взаємодія великого, середнього та малого бізнесу у виробничій сфері. Особливість кластерної моделі в США полягає у взаємодії державних структур, академічних організацій і промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності. Основою кластерних підходів за фінською моделлю є перехід від підтримки повільно зростаючих

базових галузей до їх кластеризації шляхом розробки промислової політики держави. Згідно з британською кластерною моделлю велике підприємство є центральним та головним об'єктом спільного функціонування, який діє в межах прогнозно-технологічних програм (змішаний секторально-кластерний підхід). У результаті цього досягається динамічний регіональний розвиток. Така модель розповсюджена у країнах ЄС. У шотландській моделі ядром спільного виробництва стає велике підприємство, що об'єднує навколо себе невеликі фірми. За італійською моделлю малий, середній і великий бізнес співпрацюють рівноправно, з елементами гнучкості взаємодії у визначених секторах та конкретних місцевостях [12, с. 27].

Отже, кластери дозволяють мобілізувати ресурс мережевої організації території. Це підтверджується й науковими розробками вчених і фахівців-практиків. Так, на думку Г. Васильченко, І. Парасюка, Н. Єременко [3], ключовими правилами діяльності місцевої влади задля забезпечення сталого розвитку є сприяння розвитку і диверсифікації бізнесу та формування кластерів як ланцюжків зростання доданої вартості; розвиток інфраструктури та оптимізація транспортних потоків. Вони відмічають, що «...Наявність великих, особливо стратегічних підприємств транснаціональних компаній сприяє розвитку малих та середніх бізнесів, які їх обслуговують чи виконують посередницьку або підрядну роботу (постачання, пакування, оформлення, дизайн, збут, логістика, транспорт, харчування, реклама, торгівля, супровід, охорона, тощо)... За таких умов викристалізовується поява кластеру підприємств, які зв'язуються формуванням «ланцюжка доданої вартості», а це ще більше забезпечує розвиток і призводить до зростання доданої вартості на території громад...» [3, с. 26–27].

Групою експертів кластерного комітету платформи Industry4Ukraine розроблено проєкт Національної програми кластерного розвитку до 2027 [13], у якій зазначено, що кластери мають стати одним з головних інструментів регіонального економічного розвитку. Для цього регіональним органам виконавчої влади та місцевого самоврядування необхідно виконати такі дії:

– призначити відповідальний орган за кластерну діяльність. На початкових етапах це може бути особа у департаменті

промислового або економічного розвитку облдержадміністрації, або в Агенції регіонального розвитку;

- впроваджувати двоетапну систему регіональних грантів для розвитку кластерних ініціатив (цільового фінансування / проектного фінансування на конкурсній основі);

- визначити перелік топ-кластерів регіонального рівня, які потребують підтримки та координації дій в 2021 р. і надалі. При цьому орієнтуватись на головні критерії якості кластерів – як внеску в економічні показники регіонального зростання та створення нових робочих місць. За відсутності таких кластерів, розробити плани їх створення;

- синхронізувати та інтегрувати плани дій кластерного розвитку з відповідними програмами смарт-спеціалізації, інноваційного, промислового, експортного та цифрового розвитку. Розглядати при цьому кластери як спільний інструмент реалізації цих та інших програм регіонального розвитку.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного можна дійти висновку стосовно актуальності розроблення й впровадження кластерної моделі взаємодії суб'єктів великого, середнього та малого бізнесу на рівні територіальних громад. Але для цього необхідно створити належні інституційні умови, які полягають у:

- внесенні змін і доповнень до регіональних програм розвитку малого і середнього підприємництва на 2021–2027 роки щодо формування кластерної моделі партнерства суб'єктів бізнесу;

- внесенні змін і доповнень до Концепції створення кластерів в Україні та Національної транспортної стратегії України на період до 2030 р. щодо створення транспортно-логістичних кластерів;

- розробці в умовах децентралізації низки моделей організації виробництва в індустріальних парках, де створено умови для формування та локалізації різноманітних кластерних утворень (наприклад, якірне підприємство та мережа обслуговуючих малих та середніх підприємств, орієнтованих як на внутрішній так і на зовнішній ринки) для об'єднаних територіальних громад різних рівнів;

- розробленні й схваленні Концепції кластерної політики економічних районів і цільових програм «Формування та розвиток кластерних утворень в економічному районі на 2021–2027 роки», у

яких передбачити створення транспортно-логістичних кластерів як інститутів регіонального розвитку;

– розробленні Концепції створення транспортно-логістичного кластеру на рівні об'єднаних територіальних громад (областей, економічних районів);

– удосконаленні механізму організаційно-економічного, інформаційного та фінансового (венчурне інвестування, краудінвестинг, міжнародно-приватно-державне партнерство на основі залучення приватних інвестицій, коштів кредитних установ, іноземних інвестиційних ресурсів, грантів міжнародних фінансових організацій тощо) супроводження реалізації кластерної моделі.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають у науково-методичному обґрунтуванні й розробленні моделей організації виробництва в індустріальних парках із залученням суб'єктів малого бізнесу на рівні об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та смарт-спеціалізації з урахуванням існуючої європейської практики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Wolfe D. Social capital and cluster development in learning regions. *Knowledge, clusters and regional innovation: Economic development in Canada*. 2002. P. 11–38.
2. Нудельман В. Стратегія і місто: як не розминутися. *Урядовий кур'єр*. 2011. № 142. С. 10.
3. Планування розвитку територіальних громад: навч. посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко; Асоціація міст України. Київ : ТОВ «Підприємство «Ві Ен Ей», 2015. 256 с.
4. Войнаренко М.П. Кластери в інституційній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. 502 с.
5. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Інноваційний розвиток транспортно-логістичної системи в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Інституціональна модель інноваційної економіки: колективна монографія / за ред. В.І. Ляшенка, О.В. Прокопенко, В.А. Омеляненка; НАН України, Ін-т економіки пром-сті*. Київ, 2019. С. 114–130.
6. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Передумови формування та перспективи розвитку транспортно-логістичного кластера в Причорноморському економічному районі. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 46. Ч. 2. С. 16–24. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.46-25>.
7. Ivanov S., Dzwigol H., Trushkina N. Proposals for the Formation of a Transport and Logistics Cluster as an Institution of Regional Development (on the

- Example of Donetsk Economic Region). *Economic Herald of the Donbas*. 2019. No. 4(58). P. 51–60. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4\(58\)-51-60](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4(58)-51-60).
8. Kwilinski A., Trushkina N. Logistics cluster as an institution of regional development in the context of economic modernization. *Science and practice*. 2019. June 28. Thessaloniki, Greece : Midas S.A. P. 55–59.
 9. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Транспортно-логістичний кластер як «ядро» оновленої регіональної транспортної системи Придніпровського економічного району. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Економічні науки*. 2020. Вип. 15. С. 360–367.
 10. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Трушкіна Н.В. Правові аспекти створення транспортно-логістичних кластерів в регіонах України. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: Collective monograph / Akademie der Wirtschaftswissenschaften der Ukraine*. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH, 2020. S. 661–668.
 11. Дерун А. М. Активізація розвитку великого підприємництва та кластерів в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. Економіка. 2017. № 5(33). С. 26–31.
 12. Формування територіальних кластерів як інструменту регіонального розвитку: наук. розробка / В. Мамонова, Ю. Куц, О. Макаренко та ін. Київ : НАДУ, 2013. 36 с.
 13. Національна програма кластерного розвитку до 2027. Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації (проект) / О. Юрчак, М. Крікунов, О. Демчук, І. Кульчицький та ін.; АППАУ, Агенція кластерного розвитку. Київ, 2020. 74 с.

СЕКЦІЯ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Зубко А. Г.

аспірантка

*Державної установи «Інститут економіки,
природокористування та сталого розвитку*

Національної академії наук України»

м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗРОШУВАЛЬНИХ СИСТЕМ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Незважаючи на складнощі у світовій економіці Україна продовжує залишатися в п'ятірці найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі. Так, у 2019-му році Україна зайняла третє місце в світі за величиною експорту аграрної продукції до Європейського Союзу, поступившись Сполученим Штатам та Бразилії. В 2020-му році в умовах світової кризи спричиненої коронавірусом Україна дещо зменшила обсяги власного сільськогосподарського експорту до Європейського Союзу, проте залишилась у п'ятірці найбільших експортерів.

В той же час наша держава не повністю реалізує свій потенціал. Поєднавши природню родючість українських ґрунтів з сучасними технологіями вирощування, можна досягти досить високих врожаїв. Проте розвиток аграрних технологій та створення нових сортів гібридів не можуть самостійно вирішити проблему глобального потепління та недостатню забезпеченість водними ресурсами зону ризикового господарства. Саме інтегровані системи управління водними ресурсами в зоні зрошення мають упередити прецеденти непродуктивних втрат води при подачі в зрошувальну систему.

Питаннями ефективного управління водними ресурсами та забезпеченням сталого водокористування приділяють багато уваги у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема В.А. Сташук, Л.Ф. Кожушко, А.В. Яцик, В.А. Голян, В.К. Хільчев-

ський, В.В. Гребінь, М.А. Хвесик, Л.В. Левковська, А.М. Сундук, В.А. Духовний.

Миколаївська область також відноситься до регіону ризикового господарства. Тому застосування зрошення в умовах недостатнього та нестійкого зволоження, що є характерним для півдня України, стає необхідною умовою для вирощування врожаю. Мала кількість опадів та висока температура повітря в останні два роки призвели до того, що запаси продуктивної вологи критично зменшилися і у Миколаївській області виникла необхідність розпочати поливний сезон раніше.

Визначення поняття «зрошувальна система» наведено в наказі № 108 від 16.04.2008 року «Про затвердження Інструкції з організації та здійсненні моніторингу зрошувальних та осушувальних земель». Зазначається, що зрошувальна система – це земельна територія з розміщеними на ній гідротехнічними спорудами, які забезпечують зрошення цієї території [2].

Загальна площа зрошуваних земель в Миколаївській області налічує 190,3 тисяч гектарів, що становить 10 відсотків від загальної площі сільгоспугідь. Зрошувані землі розташовані в 19 районах області. В цілому меліоративний комплекс області налічує 22 міжгосподарські зрошувальні системи, які побудовані в 60–90 роки минулого століття. У 1993 році з наявних зрошуваних земель використовувалось 185 тисяч га, а у 2018-му – трохи більше 32 тис. га [6].

Також необхідно відновлювати інфраструктуру, яка складається зі свердловин режимно-спостережної мережі за рівнем та якістю ґрунтових вод. На початку 2000-их років на 190,3 тис га зрошуваних угідь налічувалося 1888 таких свердловин, з допомогою яких і проводився моніторинг.

На сьогодні залишилося 920 свердловин, з яких 345 (38%) потребують ремонту і лише 575 залишаються в задовільному стані. Сукупні витрати на відновлення становлять 800 тис.грн. За останні 5 років зрошувальні системи відновлені на площі 10,7 тис. га. В умовах посушливого клімату та глобального потепління така тенденція повинна зберігатись і збільшуватись, що зумовлюватиме необхідність проведення постійного моніторингу еколого-

меліоративного стану зрошуваних угідь та відновлення його інфраструктури [6].

Таким чином, несприятливі зміни клімату, застарілість інфраструктурних об'єктів зрошувальної системи та мала кількість зрошуваних земель вимагають інтегрованої системи управління водними ресурсами Миколаївської області. Водокористування є тією сферою господарських відносин, де більш, ніж в інших галузях національної економіки має бути сформовано досконале інституціональне середовище управління господарською діяльністю, адже саме водні ресурси та природні умови становлять основу життєдіяльності населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Витоптова В.А. Еколого-економічні особливості крапельного зрошення / В.А. Витоптова, Н.А. Бондаренко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 18(1). – С. 214–219.
2. Державний комітет України по водному господарству Наказ № 108 від 16.04.2008 № Про затвердження Інструкції з організації та здійсненні моніторингу зрошувальних та осушувальних земель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0656-08>.
3. Звіт Єврокомісії щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією у період з листопада 2018 по жовтень 2019 року. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/trade/documents/monitoring-agri-food-trade_oct2019_en_1.pdf.
4. Левковська Л.В., Сундук А.М. Концептуальні засади економічної оцінки водних ресурсів у системі природного багатства України URL: file:///C:/Users/%D0%97%D1%83%D0%B1%D0%BA%D0%BE_%D0%90%D0%93/Downloads/Vkhnu_ekon_2014_7_7.pdf.
5. Матеріали сайту AgroYug URL: <http://agro-yug.com.ua>.
6. Матеріали сайту Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області URL: https://mk-vodres.davr.gov.ua/water_resources.
7. Матеріали сайту Latifundist URL: <https://latifundist.com/infographics>.
8. Хвесик М.А., Левковська Л.В. Управління водними ресурсами: євроінтегративний вектор URL: file:///C:/Users/%D0%97%D1%83%D0%B1%D0%BA%D0%BE_%D0%90%D0%93/Downloads/epod_2019_5_4.pdf.

Стромілова К. А.
*аспірант кафедри економічної теорії,
менеджменту та адміністрування
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ВТОРИННИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНА-ЄС

Останнім часом екологічні питання все частіше піднімаються в Україні і серед них проблема поводження з відходами є особливо значущою. Відповідні питання постають у багатьох національних програмних документах, зокрема Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [1], Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [2] тощо.

Особливо це питання актуалізувалося після 2014 року, коли наша держава підписала Угоду про асоціацію Україна-ЄС. Зокрема передбачалася імплементація низки екологічних Директив та Регламентів ЄС. Сектор «Управління відходами та ресурсами» Додатку ХХХ до Угоди представлено наступними директивами:

1) Директива 2008/98/ЄС про відходи (*Directive 2008/98/EC on waste*);

2) Директива 1999/31/ЄС про захоронення відходів (*Directive 1999/31/EC on the landfill of waste*);

3) Директива 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості (*Directive 2006/21/EC on the management of waste from extractive industries*) [3].

Зазначені директиви можна вважати ключовими в правовому полі щодо управління відходами.

Крім того, в секторі «Промислове забруднення та техногенні загрози» ключовою є Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль забруднення), що містить вимоги щодо інтегрованого дозволу для певних видів діяльності (Додаток I), у т.ч. і для окремих операцій поводження з відходами,

а також положення щодо спалювання та сумісного спалювання відходів [4].

Додаток ХХХ до Угоди також встановлював терміни імплементації директив (5–6 років в залежності від директиви).

З 2014 року було зроблено певні кроки щодо імплементації зазначених вище директив відповідно до Угоди. Зокрема, було розроблено «План заходів з імплементації актів ЄС» (Наказ Мінприроди України № 317 від 2014 року), яким також було затверджено перелік відповідальних виконавців за реалізацію заходів, передбачених планом, та строки виконання (грудень 2017 року). Але імплементація директив затягувалася і 25 жовтня 2017 р. постановою Кабінету Міністрів України № 1106 було розроблено новий план заходів і оновлено строки виконання – до 31 жовтня 2020 р. – граничний термін виконання відповідно до статей 486, 363 та Додатку ХХХ до Угоди.

Проте наразі можна констатувати, що більшість заходів Плану в частині управління відходами не було виконано. Розроблено та затверджено лише два документи, а саме Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [5] та Національний план управління відходами до 2030 року [6]. При цьому Стратегія передбачала на першому етапі її реалізації (2017–2018 рр.) розроблення і прийняття 10 законів, серед яких ключовим мав бути рамковий закон «Про управління відходами». Восени 2019 року декілька варіантів проекту закону було подано до Верховної Ради України, після тривалих обговорень було залишено проект № 2207-1, який пройшов перше читання у 2020 р. і наразі готується до другого.

Крім того було напрацьовано проекти законів щодо поводження з відходами упаковки, електричного та електронного обладнання, батарей та акумуляторів тощо, прийняття яких очікується після прийняття рамкового закону.

Слід відмітити, що всі зазначені документи готувалися за підтримки Європейського Союзу в рамках реалізації проектів технічної допомоги.

Прийняття рамкового законопроекту може суттєво вплинути на ринок вторинних ресурсів в Україні.

По-перше, в законопроекті передбачається введення п'яти-ступеневої ієрархії пріоритетів поводження з відходами, де серед першочергових пріоритетів повторне використання та перероблення відходів. Рамкова Директива 2008/98/ЄС називає такий процес – *суспільство рециклінгу*, де якомога більше відходів залучається до повторного використання чи перероблення. Після прийняття рамкової Директиви про відходи Європейським Союзом було прийнято низку документів задля переходу на засади циркулярної економіки, що орієнтована на створення замкнених циклів ресурсних потоків, розвиток ринків вторинних ресурсів та зменшення споживання первинних.

По-друге, законопроект вводить принцип розширеної відповідальності виробника (РВВ). Цей принцип дозволить залучити фінансові ресурси на збирання та перероблення відходів споживання – тари та упаковки, відходів електронного та електричного обладнання, відпрацьованих транспортних засобів тощо. Ці групи відходів складаються з різноманітних видів вторинних ресурсів, використання яких також суттєво вплине на ринок вторинної сировини.

По третє, встановлення принципу повного покриття витрат збільшить вартість захоронення відходів оскільки більше коштів потребуватиме облаштування полігонів відповідно до вимог (збирання біогазу, фільтрату, догляд за полігоном після його закриття протягом тривалого часу тощо). Все зазначене суттєво вплине на вартість захоронення відходів на полігоні. Наразі захоронення є найдешевшим способом поводження з відходами, що не стимулює вкладання коштів в збирання та перероблення відходів як вторинних ресурсів.

По-четверте, прийняття Національного плану управління відходами спричинило розроблення в регіонах України Регіональних планів управління відходами. В рамках підготовки та реалізації цих планів з'явиться можливість створити ефективні схеми поводження з різними потоками відходів та розбудувати відповідну інфраструктуру перероблення.

Підсумовуючи зазначимо, що на жаль процес імплементації європейських директив у сфері управління відходами відповідно до Угоди про асоціацію йде вкрай повільно. Строки виконання

зобов'язань взятих на себе Україною вичерпано, проте зроблено лише перші кроки, які поки що не вплинули суттєво на сферу відходів.

Значні очкування гравців ринку покладено на прийняття нового рамкового закону, який започаткує нові принципи та підходи до управління відходами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». *Міністерство економічного розвитку та торгівлі України*. <https://mepr.gov.ua/files/docs/20ukr.pdf> (дата звернення: 11.01.2021).
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України № 2697-VIII від 28 лютого 2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#top> (дата звернення: 11.01.2021).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.01.2021).
4. Маковецька Ю.М., Омельянекно Т.Л. Поводження з відходами в контексті вимог Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди. *Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.]*. 2014. С. 10–13.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 820-р від 8 листопада 2017 р. «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80> (дата звернення: 11.01.2021).
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 117-р від 20 лютого 2019 р. «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%8> (дата звернення: 11.01.2021).

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Заїчко І. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту;
Навчально-науковий інститут
Київського національного університету культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Необхідність фундаментального дослідження дієвості інноваційно-інвестиційної складової на фінансову безпеку держави зумовлено необхідністю максимальної реалізації потенційних можливостей щодо забезпечення її результативності. В зв'язку з необхідністю розробки ймовірних засад забезпечення фінансової безпеки держави набуває актуальності пошук методичних інструментів, за допомогою яких слід проводити оцінку впливу інноваційно-інвестиційної складової в сучасній практиці.

Забезпечення фінансової безпеки держави втілюється через інвестиційну привабливість країни на міжнародному ринку з врахуванням її місця в багатоаспектній структурі національної економічної безпеки (рис. 1).

Окремо слід зосередити увагу на важливості розробки дієвих заходів забезпечення всіх функціональних складових безпеки, оскільки стан фінансової системи країни, при якому створюються необхідні фінансові умови для стабільного економічного розвитку держави забезпечується через її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків [1, с. 24] та фінансових коливань. Тому, убезпечення від надмірного знецінення та раціонального використання фінансових ресурсів країни є важливим завданням при виконанні фінансових зобов'язань.

Процеси глобалізації та інтеграції, що мають вагомий вплив на фінансові системи світу спричиняють зростання ризиків, внутрішніх і зовнішніх загроз, що створюють негативний вплив на

фінансову безпеку держави. Враховуючи факт неодмінної необхідності постійної модернізації економіки, пошуку нових форм і методів фінансування економічних процесів, слід зосередитися на забезпечення фінансової безпеки, що переходить на якісно новий рівень. Наявність потреби забезпечення стабільності в національній економіці, зумовлено тим, що досить тривалий період вона характеризувалася невизначеністю, а іноді й реактивністю змін, що відбуваються в суспільстві. В умовах трансформаційних процесів, які проходять на сучасному етапі в державі, забезпечення фінансової безпеки, як одного з інструментів стабільності економічного розвитку потребує уточнення і методологічної адаптації до бюджетної сфери.

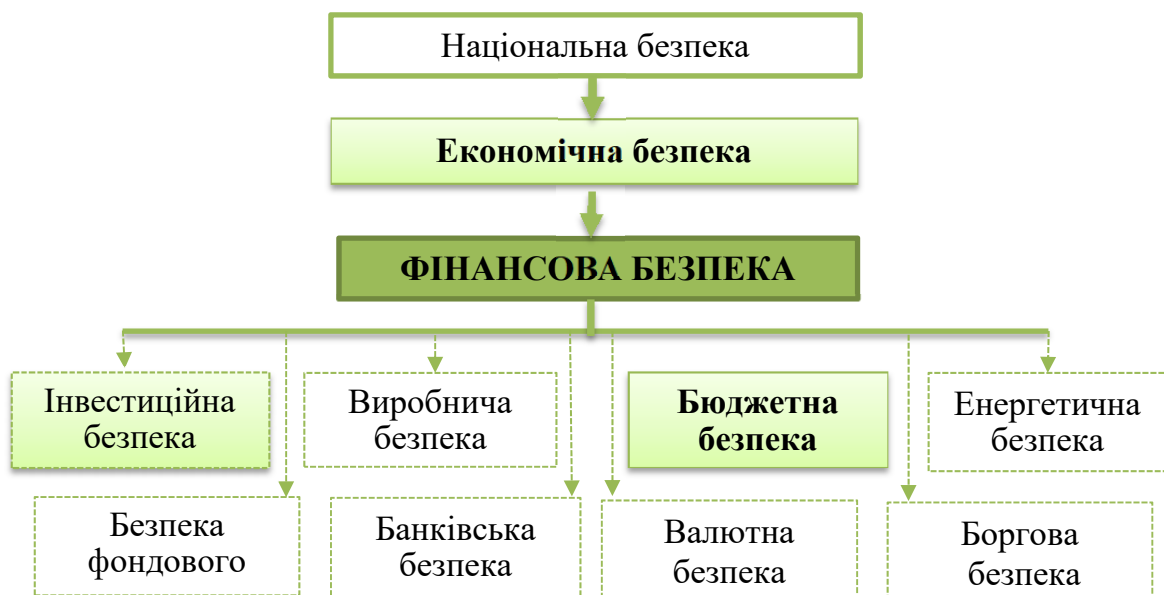

Рис. 1. Фінансова безпека в системі національної безпеки

Зауважимо про важливість підтримки та забезпечення інноваційно-інвестиційної складової фінансової безпеки на рівні, що забезпечить розвиток національних інтересів в цій сфері. Інноваційно-інвестиційною складовою фінансової безпеки є особлива підсистема, що будується на аналізі показників стану інноваційно-інвестиційної безпеки держави, виявленні загроз та створює передумови для ефективного використання мобілізованих коштів через фінансовий ринок з метою розвитку і науково-технічного відновлення продуктивних сил держави через активну інвестиційну політику. Для забезпечення фінансової безпеки

необхідне використання особливих методів і засобів, застосування специфічних механізмів та існування відповідної системи спеціальних органів держави [2, с. 383].

Існує думка, що «забезпечення фінансової безпеки визначають як науково-методичний інструмент (технологія), який включає визначення стратегічних фінансових цілей (у вигляді фінансових інтересів), вибір ефективних напрямів, форм і методів їх досягнення й механізм реагування на зміни у зовнішньому середовищі і внутрішньому стані фінансової діяльності» [3, с. 177]. Слід наголосити, що взаємини щодо організації забезпечення фінансової безпеки – це комплексні заходи діяльності взаємозалежних закладів чи інституцій, які структурують заходи щодо зміцнення результативного впливу на розвиток держави і запровадження в національне управління збалансованості інтересів всіх учасників фінансових відносин, що в результаті сприяє досягненню цілей забезпечення фінансової безпеки в певних історичних умовах.

Ми вважаємо слушними думки авторів, що вище наведені та розглядають фінансову безпеку як забезпеченість достатніми фінансовими ресурсами учасників усіх секторів економіки держави та їх інтересів, які беруть участь у процесі розширеного відтворення. Серед таких інтересів у сфері інвестиційної безпеки називають:

- формування інвестиційної, а згодом – інноваційної моделі розвитку, забезпечення структурної перебудови економіки; формування сприятливого інвестиційного клімат);

- забезпечення керованості процесу перетікання капіталу (із врахуванням мотивів і тенденцій його міжнародного руху) до високотехнологічних секторів економіки, поєднання інвестицій з інноваціями, прискорення модернізації промисловості на основі сучасних технологій, забезпечення якісної структури іноземних інвестицій, розвиток фондового ринку, інститутів спільного інвестування;

- уникнення руйнування банківської системи, мінімізація збитків унаслідок світової фінансової кризи, забезпечення ліквідності підприємств і банків, уникнення виключної залежності від іноземного капіталу через великі обсяги зовнішнього боргу і залучення додаткових міжнародних позик, захист економіки від

експансії іноземних ТНК на неприйнятних для країни умовах, додержання норми інвестування до ВВП, підтримання інноваційної спрямованості інвестицій [4, с. 91]. Перелік вищеперелічених інтересів слід доповнити:

- залучення ефективного обсягу інвестицій, який що забезпечить найбільший сукупний економічний ефект, ніж затребувана інвестором норма дохідності для покриття зобов'язань з повернення інвестицій і залучених коштів;

- підтримка вітчизняних товаровиробників, що впроваджують інноваційні технології виробництва;

- підвищення зайнятості населення країни;

- залучення сучасних, більш прогресивних технологій.

Серед важливих напрямів дослідження інвестиційно-інноваційної складової фінансової безпеки можемо виділити наступні:

- наукове визначення підходів та доведення до практичної реалізації формування ефективної системи забезпечення інвестиційної безпеки;

- розробка критеріїв, заходів, інструментів і процедур з альтернативного її забезпечення; визначення ролі держави, що базується на сучасних принципах менеджменту в процесі підтримки інвестиційної складової на конкурентному рівні;

- виявлення системних взаємозалежностей інвестиційної складової від інших складових фінансової безпеки з врахуванням інноваційних технологій;

- визначення пріоритетних напрямів щодо підвищення рівня інвестиційної складової з метою прогнозування граничних розмірів фінансової безпеки.

Найважливішими з-поміж перелічених національних інтересів, на нашу думку є:

- підтримка інноваційної спрямованості інвестицій,

- формування сприятливого інвестиційного клімату,

- уникнення залежності від іноземного інвестування,

- дотримання норми інвестування до ВВП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Геєць В.М. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. – Київ : Логос, 1999. – 56 с.
2. Колодізев О.М., Середіна А.В. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Суми, 2010. Т. 30. С. 383–398.
3. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8(134). С. 172–181.
4. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування [Текст] : монографія / Л.С. Шевченко та ін. / за ред. Л.С. Шевченко. – Харків : Право, 2009. – 312 с.

Насібова О. В.

*кандидат економічних наук, докторант кафедри фінансів
Київського національного
торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Пріоритетним напрямом державної політики реалізації найважливіших суспільних потреб в умовах сучасних викликів та обмеженості фінансових ресурсів є формування дієвого соціального захисту населення, який передбачає державну підтримку найбільш вразливих верств населення з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, що протидіють дестабілізуючим життєвим факторам (інфляція, спад виробництва, економічна криза, безробіття тощо), а також розвиток недержавної системи соціального забезпечення як додаткової ланки підвищення добробуту громадян, участь в якій здійснюється на добровільних засадах.

Ефективність соціального захисту населення залежить від якості та своєчасності його фінансового забезпечення, яке здійснюється завдяки функціонуванню багатоканальної системи

фінансових відносин зазначеної сфери і включає соціальне страхування, бюджетне фінансування, фінансове забезпечення суб'єктами господарювання різних форм власності, благодійність, гранти, самофінансування.

Визначальним елементом фінансового забезпечення соціального захисту населення є соціальне страхування, яке створює необхідні економічні передумови для відтворення трудових ресурсів та впливає на підвищення ефективності суб'єктів господарювання через матеріальне забезпечення і охорону здоров'я працівників. Реалізація соціального захисту економічно активного населення на основі даного соціального інституту сприяє підвищенню стабільності в суспільстві й економіці, гармонізує відносини у трудових колективах.

Роль та значення бюджетного фінансування видатків на соціальний захист населення зокрема залежать від моделі фінансових відносин у суспільстві. Розгляд бюджетних видатків на соціальний захист населення набуває важливого значення, оскільки за рахунок бюджетних видатків держава підтримує сприятливе соціальне середовище, належний рівень соціального захисту населення, зменшує майнове розшарування громадян, здійснює соціальні перетворення, забезпечує соціальну справедливість.

Важливу роль в акумуляції фінансових ресурсів для виконання соціальних зобов'язань відіграють благодійна діяльність та гранти.

У сучасному суспільстві благодійництво стало одним із основних засобів вирішення соціальних проблем, в тому числі забезпечення соціального захисту населення та подолання бідності, виступаючи доповненням до державної соціальнозахисної функції, а в окремих випадках, повністю компенсуючи роль держави у реалізації соціальних заходів. Пріоритетною формою діяльності більшості благодійних фондів та організацій в Україні вважається адресна благодійна допомога фізичним особам, установам та організаціям. Використання грантових ресурсів для вирішення соціальних проблем передбачає фінансування реалізації соціальних проєктів, благодійних програм, проведення досліджень, навчання та інших суспільно корисних цілей, що підвищує фінансовий потенціал системи соціального захисту населення. В Україні працюють різноманітні фонди і організації, які надають фінансову

підтримку у формі грантової допомоги, спрямовану на вирішення питань соціального захисту населення.

Одним із складових компонентів в системі фінансового забезпечення соціального захисту населення є донорство, яке здійснюється іноземними державами, урядами іноземних країн, спеціальними міжнародними фондами та організаціями у вигляді міжнародної технічної або фінансової допомоги.

Посилення фінансових можливостей системи соціального захисту обумовлено більш активною роллю приватного бізнесу в соціальній сфері як надавача соціальних послуг, що сприяє підвищенню якісних характеристик цих послуг в умовах конкуренції, та платника податків, які є інструментом перерозподілу фінансових ресурсів на користь тих, хто потребує певний обсяг фінансової допомоги і підтримки.

Здатність населення до самофінансування, яке включає первинні доходи та заощадження, впливає на формування достатньої фінансової бази для забезпечення реалізації соціального захисту та визначення державної можливості гарантування належного рівня життя громадянам.

Одночасне використання на практиці різних форм фінансового забезпечення соціального захисту населення через установалення оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними та врахування діючої моделі перерозподілу фінансових ресурсів в державі вплине на стабілізацію рівня життя громадян, соціальну справедливість, гармонізацію відносин між різними соціальними групами, стимуляцію споживання, призведе до соціального ефекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бак Н.А. Приватна благодійність в Україні та можливості її активізації для фінансування потреб суспільного розвитку. *Фінанси України*. 2020. № 2. С. 82–100.
2. Качула С.В. Державна фінансова політика соціального розвитку : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 424 с.
3. Кучер Г.В. Державне фінансування соціального захисту в умовах трансформаційної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 8. Ч. 1. С. 120–125.

4. Козарезенко Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні. *Економічний вісник університету*. 2015. № 26/1. С. 183–190.
5. Крикун Т.І. Формування видатків бюджету на соціальне забезпечення. *Економічний вісник університету*. 2016. № 30/1. С. 162–169
6. Курінна Т.М. Державне регулювання благодійності і меценатства : монографія. Київ : Талком, 2018. 400 с.
7. Лисяк Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 11(1). С. 23–30.
8. Мальований М.І. Оцінка бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2020. № 1 (72). С. 116–135.
9. Насібова О.В. Благодійність як джерело фінансових ресурсів соціального захисту населення. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2020/62.pdf (дата звернення: 24.02.2021).
10. Ріппа М. Імперативи бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 3 (56). С. 28–40.

Nikiforov Petro

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance and Credit
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

Kretsu Inessa

Student

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine*

CREDIT SUPPORT OF AGRICULTURE OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

It is difficult to imagine a modern market economy without a developed and well-functioning credit system. In the lending of the agricultural sector of the economy there is a certain system, the main elements of which are banking and non-banking credit and financial institutions, which on a generally accepted basis provide credit services to agriculture. Ukraine's credit system is not considered developed and

does not yet have all the diversity of financial intermediaries that exist in developed countries.

Today, the most powerful and active part of the credit service system of the agricultural sector of Ukraine's economy are banks, which carry out the bulk of credit and financial operations. The level of development of the banking system has a significant impact on the performance of the economy as a whole. The banking system of Ukraine was formed and continues to be formed in all years of independence.

Inefficient operation of the banking system has a negative impact and creates unfavorable conditions that lead to instability of the financial sector of the economy, and this is exacerbated by the crisis of non-payments, resource shortages, reduced agricultural production, and therefore usually requires additional resources needed for economic activities to overcome credit constraints. It is the banking system's own problems that also cause unfavorable conditions for the functioning of the agricultural sector of the economy. Economic science shows that: «most often the financial crisis begins to test the stability of the economy from the banking system, on the other hand – the stability of the banking system is largely based on macroeconomic stability and economic growth» [1].

Due to the low quality level of development of existing banks and their divisions, the current development of financial infrastructure in Ukraine is not satisfactory. Banks, on the part of other financial institutions, have no competitive alternative, at the same time they are characterized by lack of capital, weak development of certain specialized units, a small number of banking services.

However, recently, agricultural producers each year attract and will attract significant credit resources on favorable terms for banks and for themselves. Lending to agricultural enterprises is carried out on market principles on acceptable terms.

The defining characteristics of agricultural lending are: continuity of reproduction processes, which cannot be stopped and require investment of credit funds in full and within a clearly defined period; increased risk of the loan portfolio associated with the dependence of agriculture on natural phenomena and weather conditions; the use of outdated technologies and the high level of their wear, which requires the involvement of credit resources in significant quantities. Specific

features of the economy in agriculture have a significant impact on the level of risk of the bank's lending operation, and this requires the banking institution to create additional reserves for possible losses on such operations.

Today, the banking system is unable to meet the credit resources of the village. Small enterprises do not have access to credit resources due to the risks of financial instability of agricultural enterprises and low profitability of lending to such customers, relatively small farms, remoteness of banking structures from lending facilities, lack of income, lack of collateral and guarantees. Therefore, a number of problems and obstacles stand in the way of lending to small enterprises in the agricultural sector.

The commodity producers of many types of agricultural products in the modern economy have become personal farms and they must have access to all credit resources. One of the main reasons for forcing agricultural producers to organize certain forms of collective activity is the desire to increase the volume of output through joint production [2, p. 126]. Through the system of cooperatives, which belong to agricultural producers, from 40–90% of the products of the agricultural sector of the economy are sold [4]. In addition, due to the rational use of resources, collective action serves to reduce costs.

The current situation with credit security in Ukraine's agriculture requires the search for alternative sources of financing. The development of credit unions is especially relevant in this context, and improving the socio-economic status of people is their main goal, which unites to solve problems together.

The analysis of domestic and foreign experience in the development of cooperation shows that the main principles of credit cooperatives are: mutual assistance, which is to combine the resources of members of credit cooperatives, which assume the obligation of mutual guarantee; universal responsibility – all members of the joint activity have mutual responsibility for cooperative obligations; mobilization of savings – as one of the main sources of credit resources; publicity – full and timely informing of its members on the activities of the credit union [5].

The exit of Ukraine's economy from the crisis requires the search and use of non-traditional forms and loans to upgrade fixed assets, in particular in the agricultural economy, where their depreciation reaches

60–80%, today we need to introduce new lending methods for our country, such as leasing [3]. Of course, leasing will not fully provide agriculture with machinery, but it can guarantee a significant share of new machinery and equipment. Leasing at least a small amount of machinery gives impetus to the development of not only agriculture but also related industries. Today, many agricultural enterprises are convinced of the profitability of leasing operations.

Thus, the main place in the system of credit relations in rural areas should be occupied by cooperative banks, credit cooperatives and unions, state agricultural banks, leasing companies and the state support fund. Effective credit relations, together with other economic units and structures, constantly contribute to increasing the productivity of agricultural production and strengthening mutually beneficial contractual market relations between all production and economic units of the agricultural sector: agricultural producers, service and processing enterprises, other organizations.

In modern conditions it is necessary to introduce lending to agricultural enterprises under a comprehensive scheme that will allow agricultural enterprises to obtain loans from several interrelated sources: commercial, mortgage, cooperative banks, credit unions and leasing companies, including those that are part of the structure of banks or bank holding groups.

REFERENCES:

1. Bondarchuk M.K., Aliekssiev I.V., Kloba L.H. (2017) *Bankivska systema* [Banking system]. Liha-Pres, Lviv, Ukraine.
2. Hlushchenko S.V. (2010) *Kredytnyi rynek: instytuty ta instrumety* [Credit market: institutions and instruments]. VD Kyievo-Mohylianska akademiia, Kyiv, Ukraine.
3. Duchenko M.M., Pavlenko T.V. (2019) Stan ta perspektyvy rozvytku lizynhovoï haluzi v Ukraini [Status and prospects of development of the leasing industry in Ukraine]. *Efficient economy*, no. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6849>.
4. Malik M.Y. (2018) Naukovo-metodychne zabezpechennia rozvytku kooperatsii v aharnii sferi ekonomiky [Scientific and methodological support for the development of cooperation in the agricultural sector of the economy]. *Economics of agro-industrial complex*, no. 12, pp. 103–108.

5. Sydor H.V. (2016) Perspektyvy rozvytku silskohospodarskykh kredytnykh kooperatyviv [Prospects for the development of agricultural credit cooperatives]. *Innovative economy*, no. 3–4 (62), pp. 175–181.

Нікола С. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

Колеснікова О. Г.

*студентка
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ КРАЇНИ

В умовах сьогодення, дослідження проблем формування дохідної частини державного бюджету України та його використання є актуальними, тому що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Незмінною домінантою у наповненні бюджету не лише України, а й розвинених країн світу, є податкові надходження. Аналіз міжнародної практики свідчить, що саме через державний бюджет здійснюється реалізація державної внутрішньої та зовнішньої політики, державне стимулювання економіки, фінансування соціальних потреб населення. В умовах прагнення України в досягненні європейських стандартів, вивчення та впровадження зарубіжного досвіду формування збалансованого бюджету є крайнє необхідним та актуальним, приймаючи до уваги українські чинники.

Основним джерелом доходів держави є валовий внутрішній продукт, який і виступає об'єктом перерозподільних відносин. Органи державної влади використовують лише частину валового внутрішнього продукту, яка надходить у вигляді податків, зборів і платежів. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та

неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці утруднюють наповнення бюджету [2, с. 140].

Структура бюджетної системи значною мірою залежить від державного устрою країни. Так, держава з федеральним устроєм, наприклад, США, Німеччина, Росія, Швейцарія мають федеральний (державний) бюджет і бюджети складових частин федерації, а також місцеві бюджети, тобто бюджети районів, міст, сіл. У державах без федерального поділу є лише державний і місцевий бюджети, тобто це унітарні держави. До унітарних належать – Україна, Білорусь, Франція, Китайська Народна Республіка.

Таким чином, незважаючи на різні устрої країн, для більшості характерна провідна роль податкового методу у наповненні доходів бюджету, за допомогою якого мобілізується у розпорядження держави від 30% ВВП у США і Японії, до 40–50% – у Німеччині, Франції, Швеції. У їхній структурі провідне місце займає індивідуальний прибутковий податок (від 1/4 до 1/2 всіх надходжень бюджету). При цьому оподатковуються особисті доходи громадян незалежно від їхнього походження (зарплата, прибуток від підприємницької діяльності, дивіденд, рентні доходи тощо) за вирахуванням суми законодавчо передбачених знижок і вирахувань [3, с. 98].

Основними бюджетоутворюючими податками України є податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок та податок на прибуток підприємств. Середній темп зростання цих податків становить майже 14%, а податкових надходжень загалом – 12% [2, с. 141].

Податок на прибуток підприємств – один із найважливіших податків, який є основою формування дохідної частини бюджету України. Цей податок використовується в структурній економічній політиці, а також може застосовуватися для підтримки стабілізаційної політики, оскільки він є ефективним засобом автоматичної стабілізації у кейнсіанському значенні, тобто його можна розглядати як активний інструмент макроекономічної політики, що є однією із його важливих позитивних ознак.

Основним джерелом доходів бюджетів штатів США, як і федерального бюджету, є податкові надходження. Дохідна частина

бюджетів нижчих ешелонів влади формується з трьох джерел: податкові надходження; неподаткові надходження; субсидії федерального і цивільних урядів. Як і в інших розвинутих країнах, у США прямі податки відіграють головну бюджетоформуючу роль – їхня питома вага у доходах коливається в межах 50,0–57,5% сукупного обсягу ресурсів.

В останні роки в складі податкових доходів помітно зростає роль податку з доходів населення і обов'язкового внеску до фондів соціального страхування [1, с. 59].

Податки в Німеччині забезпечують близько 80% бюджетних доходів. Саме тому вони розглядаються урядом як головний засіб впливу держави на розвиток економіки. Основний принцип німецького оподаткування, з моменту зародження системи звучить так: «податки повинні відповідати величині послуг що надаються державою». Прибутковий податок з фізичних осіб – основне джерело державних доходів, він дає близько 40% всіх податкових надходжень.

Порівняно із США, непрямі податки у Франції відіграють провідну роль. На частку держбюджету припадає 47% місцевих бюджетів, 9 фондів соціального страхування, 40% державних підприємств і приблизно 4% усіх коштів фінансової системи. Через бюджетну систему Франції перерозподіляється близько 20% ВВП і 50% національного доходу. У доходах бюджету центрального уряду Франції податкові надходження становлять понад 93%. Непрямі податки надають близько 60% податкових доходів загального бюджету. Основний непрямий податок у Франції – ПДВ – введений в 1968 р. У податкових доходах загального бюджету надходження по цьому податку дорівнюють 45% [6].

Отже, проаналізувавши структуру доходів бюджетів України, США, Німеччини та Франції можемо визначити, що частка податкових надходжень складає основну долю їхніх доходів. Податок на додану вартість є найбільш значущим податком в Україні та Франції, і складає відповідно 40,4% та 45%. Прибутковий податок з населення грає важливу роль в дохідній частині бюджетів США та Німеччини, і складає відповідно 45% та 41%. Це обумовлено класовою системою оподаткування, за рахунок стягування податку в залежності від наявності сімей, дітей,

подружжя. Це сприяє стимулюванню народжуваності та зростанню чисельності населення. На нашу думку, використання даного підходу оподаткування населення є доречним для України.

Найменшу частку з прямих податкових надходжень в Україні складає податок на доходи фізичних осіб – 9,9%, у Франції це – податок на прибуток, що складає 12%. Бюджетна політика США та Німеччини більше орієнтована на прямі податки, в той час як, в доходах бюджету Франції та України переважають непрямі податки. Переважання прямих податків говорить про високий ступінь справедливості розподілу доходів у суспільстві.

Отже, можемо зробити висновок, що головними проблемами у формуванні доходної частини державного бюджету України, порівняно з провідними країнами світу, є неузгодженість потреб у податкових надходженнях з можливостями їх отримання. Залишається проблема мобілізації ресурсів у бюджет в обсягах, необхідних для виконання державою своїх функцій і зобов'язань, у тому числі в рамках здійснення антикризової політики. Однією з головних причин, яка пояснює низький рівень податкових надходжень, є нестабільність податкового законодавства.

На нашу думку, доцільним є використання світового досвіду, щодо управління бюджетним дефіцитом як інструментом стимулювання економічного зростання в умовах економічних трансформацій, що призведе до покращення суспільного добробуту населення. Також, зазначимо, що однією з головних функцій бюджетної політики розвинених країн є забезпечення високих соціальних стандартів життя населення. Це обумовлюється реалізацією справедливого оподаткування, для підтримки купівельної спроможності громадян з низьким рівнем доходу з метою стимулювання їхнього споживання.

Також, досвід реалізації заходів бюджетного регулювання в країнах з розвинутою економікою свідчить про необхідність формування бюджетної та фіскальної політики, що спрямовані на: інституційні перетворення фінансової системи, боротьбу з тонізацією, вдосконалення податкового законодавства, підвищення добробуту та стабільності соціального захисту населення.

Усі вищенаведені пропозиції, за умов їх ретельного дотримання й виконання, позитивно вплинуть на формування доходної

частини державного бюджету та призведуть до відчутного збільшення доходів та загальної стабілізації економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 1. С. 56–66.
2. Бачо Р.Й. Стан формування доходної частини бюджету України в сучасних кризових умовах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Економіка. 2019. Вип. 42, Ч. 1. С. 140–145.
3. Князев В.Г., Черник В.Г. Налоговые системы зарубежных стран. – Москва : ЮНИТИ. 2018. 191 с.
4. Нікола С.О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / С.О. Нікола. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2020. 206 с.
5. Тимошенко М.В. Тенденції середньострокового бюджетування в країнах ЄС та перспективи застосування в Україні [Електронний ресурс]. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1684>.
6. Taxation Trends in the EU. Data for the EU member states and Norway. URL: https://ec.europa.eu/info/index_en.

Посаднєва О. М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон, Україна*

«КОРОНАКРИЗА» ЯК ВИКЛИК МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ

Гостра респіраторна хвороба COVID-19, яка почала поширюватися світом наприкінці 2019 року змусила уряди багатьох країн приймати екстрені заходи щодо її стримання. Одним з надієвіших заходів для багатьох країн стало введення жорсткого карантину, протягом якого була призупинена більша частина економіко-бізнесової діяльності, що не могло не відобразитися як на доходах громадян, так і на бюджетних доходах. При цьому ринково розвинені держави світу могли собі дозволити сплачувати

грошову компенсацію суб'єктам господарювання задля покриття їхніх збитків під час вимушеного локдауну, у той час як державний та місцеві бюджети України не витримали б таких додаткових видатків. Вітчизняним Урядом було прийняте рішення про прийняття змін у деякі нормативно-правові акти задля зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, а в деяких випадках були застосовані податкові канікули. Такі рішення автоматично призвели до зменшення доходів місцевих бюджетів, оскільки здебільшого стосувалися саме податків і зборів, які надходять до місцевих бюджетів.

Так, у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX зазначено, що тимчасово «...не нараховується та не сплачується за період з 1 березня по 31 березня 2020 року плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності...» [1]. Тобто на 1 місяць, суб'єкти господарювання були звільнені від плати за землю, яка є одним з бюджетоутворюючих податків місцевих бюджетів (рис. 1).

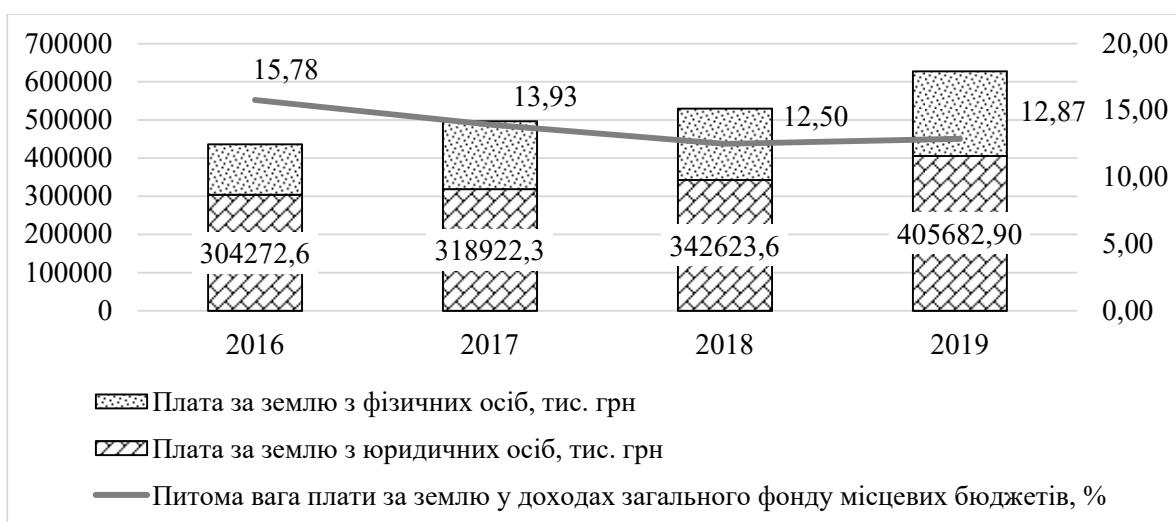

Рис. 1. Надходження від плати за землю до місцевих бюджетів Херсонської області у 2016–2019 роках

Джерело: складено автором за даними джерела [2; 3]

З рисунку 1 видно, що за чотири роки питома вага плати за землю у загальному фонді місцевих бюджетів Херсонської області становила приблизно 12,5–14%, що говорить про істотний вплив надходжень від цього податку на наповнення місцевих бюджетів. Окрім того, левову частку надходжень забезпечують саме юридичні особи (близько 65% всіх щорічних надходжень плати за землю) і звільнення від сплати цього податку саме суб'єктів господарювання (фізичних і юридичних осіб) мало призвести до чуттєвих втрат бюджету.

Наступним податком, від якого були звільнені платники у період з 1 березня по 31 березня 2020 року, є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у частині об'єктів нежитлової нерухомості. Хоча цей податок не займає значної частки у доходах місцевих бюджетів (1,2–1,4% доходів місцевих бюджетів Херсонської області) однак близько 80% податку надходить від юридичних осіб, які були звільнені від його сплати на місяць [2; 3].

Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, адміністрування і сплата якого не зазнали суттєвих змін на період карантину, однак зростання безробіття, пов'язане з закриттям малого і середнього бізнесу, що не витримали вимушеного локдауну, мало вплинути на доходи місцевих бюджетів.

Якщо розглядати темпи зростання доходів місцевих бюджетів Херсонської області за останні 5 років отримаємо наступні результати (рис. 2).

З рис. 2 видно, що майже усі статті доходів місцевих бюджетів у 2020 році мають нижчі темпи росту за аналогічні показники у попередніх роках. Виключенням є тільки податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, його темпи зростання вищі за попередні здебільшого за рахунок більш сумлінного адміністрування цього податку і контролю за його сплатою. Майже не зросли у порівнянні з попереднім роком надходження плати за землю до місцевих бюджетів Херсонської області, у тому числі і через запровадження податкових канікул у березні 2020 року. Надходження податку на доходи фізичних осіб у 2020 році зросли на 9,81% у порівнянні з 2019 роком, хоча мінімальна заробітна плата за цей же період зросла на 13,2% (з 4173 грн на

01.01.2019 року до 4723 грн на 01.01.2020 року). Тобто вплив «коронакризи» у випадку з надходженнями ПДФО є відчутним. Приріст надходжень єдиного податку у 2020 році відбувся на рівні 3,3% від попереднього року, при цьому прожитковий мінімум для працездатної особи виріс за цей же період на 9,4%, а мінімальна заробітна плата, як вже зазначалося, – на 13,2%.

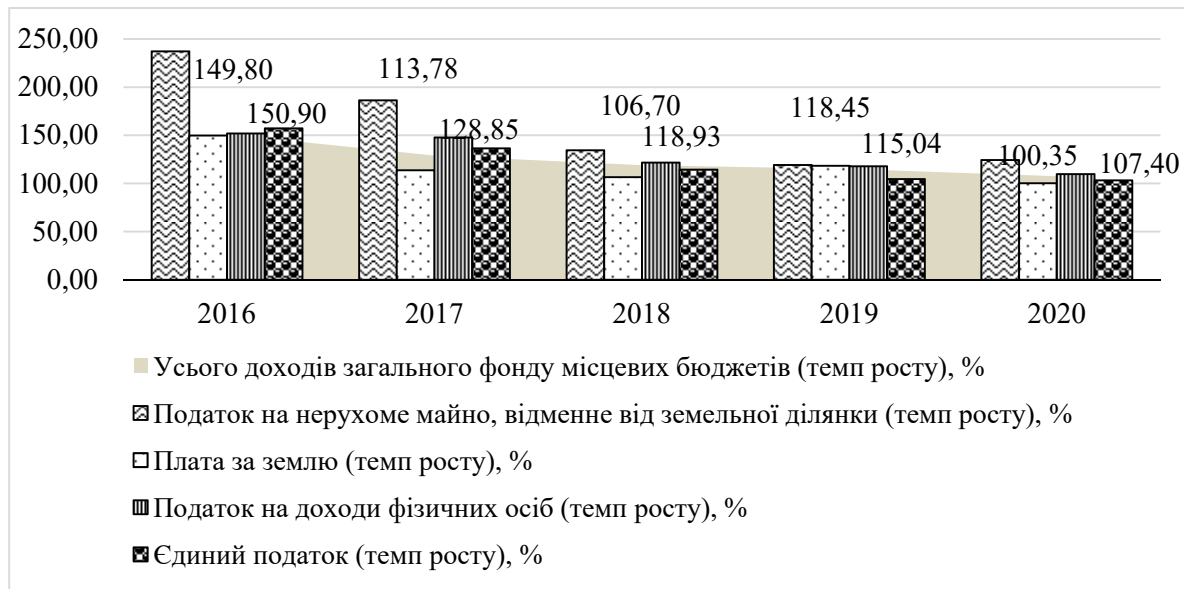

Рис. 2. Темпи зростання доходів місцевих бюджетів Херсонської області у 2016–2020 роках

Джерело: складено автором за даними джерела [2; 3; 4]

З огляду на це можна сказати, що, незважаючи на загальне зростання доходів місцевих бюджетів за результатами 2020 року, вплив «коронакризи» все ж таки відбувся і приріст доходів був нижчий за приріст базових показників (мінімальної зарплати та прожиткового мінімуму), однак позитивним фактором є те, що загальне зростання доходів місцевих бюджетів в цілому по Україні (105,4%) є не нижчим за індекс інфляції цього ж року (105,0%), а тому регіональні доходи залишилися на рівні некризового 2019 року.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон

- України від 30.03.2020 р. № 540-IX. Дата оновлення: 24.06.20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540#Text> (дата звернення: 09.02.2021).
2. Аналіз збору платежів до бюджетів усіх рівнів за січень-грудень 2017 року. *Територіальні органи ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі*. URL: <http://kherson.sfs.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/327207.html> (дата звернення: 09.02.2021).
 3. Звіт про виконання Плану роботи на друге півріччя 2019 року. *Територіальні органи ДПС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі*. URL: <https://kherson.tax.gov.ua/diialnist/plani-ta-zviti-roboti/407403.html> (дата звернення: 09.02.2021).
 4. Виконання доходів місцевих бюджетів за 2020 рік. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biu-dzhetiv> (дата звернення: 09.02.2021).

Свердан М. М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Інтеграція світової господарської системи трансформує характер та цільові орієнтири міжнародної конкурентоспроможності країн. Розвиток міжнародних економічних відносин змістив акцент з нагромадження золотовалютних запасів на створення глобального ринку міжнародного поділу праці, завдяки чому формуються високоефективні системи спеціалізації окремих країн на випуску персоналізованих товарів і послуг, та інтернаціоналізовані форми міжнародної кооперації [1]. Сучасна міжнародна конкуренція має особливості, обумовлені зростанням значущості інформації як головного фактору виробництва, що дає змогу країнам з різними рівнями соціально-економічного розвитку брати участь в системі міжнародних економічних відносин [4].

Традиційний та тривалий характер міжнародної конкурентоспроможності країн, який визначався рівнем участі в системі міжнародної торгівлі та місцем на світових товарних ринках, в не меншій мірі в сучасних умовах визначається позицією участі в системі міжнародного руху капіталів та доходів. Питання міжнародної торгівлі важливе й надалі буде залишатись актуальним. Водночас, багато країн все більше зацікавлені в залученні іноземного капіталу у свою економіку з одночасно ефективним інвестуванням власного капіталу за межами національної економіки. Динаміка капіталів і доходів вже давно набула значних розмірів, а в своїх тенденціях не поступається міжнародній торгівлі чи світовій міграції робочої сили. Разом з цим, об'єктивно актуалізується також й питання і завдання необхідності та гармонізації оподаткування доходів у міжнародному обігу капіталів у системі міжнародних економічних відносин [2].

Глобалізація світових господарських зв'язків породжує нагальну потребу узгодження національних податкових систем у світі. Міжнародна економічна інтеграція зумовлює необхідність гармонізації світової податкової політики. На рівні цілісності світового господарства актуальним стає питання гармонізації національних податкових систем, що припускає, зокрема [5]:

- координацію податкової політики окремих держав;
- зближення рівнів та режимів оподаткування;
- уніфікацію методів визначення податкової бази;
- приведення у відповідність критеріїв надання податкових пільг.

В багатьох країнах існують податкові правила, що регулюють податковий режим як для працюючих за кордоном резидентів, так і працюючих в країні іноземних осіб. Незважаючи на ту обставину, що податкові системи в різних країнах неоднакові, вони загалом схожі, однак потребують взаємоузгодження. Головними цілями міжнародного економічного співробітництва у податковій сфері виступають:

- усунення подвійного оподаткування;
- недопущення принципової дискримінації платників податків.

Розвиток концепцій-теорій сучасного оподаткування відбувається в умовах загальної інтеграції світової економіки, що

супроводжується впровадженням багатоканальних джерел надходжень доходів. При цьому, неможливо здійснити наближення всіх податкових систем до однієї податкової системи як певного фіскального еталону, оскільки відносно досконалою є кожна податкова система сучасної економічно розвинутої країни, а ідеальної податкової системи й досі створити за всю історію оподаткування ще так і не вдалося [6].

На цій підставі, відбувається створення податкових систем із врахуванням прагматичного компромісу між достатнім забезпеченням фінансами державної діяльності й заохоченням приватного підприємництва [7].

Р.Л. Дернберг запропонував концепцію безстороннього оподаткування, яка припускає встановлення системи безсторонніх норм оподаткування, які б не могли жодним чином впливати на користь будь-якого виду діяльності. Тому, податкова система повинна залишатись на задньому плані, а рішення про підприємство та інвестування повинні прийматись без їх безпосередньої прив'язки до чинника оподаткування.

Концепція безстороннього оподаткування містить три основні правила [3]:

1) неупередженість до експорту капіталу (тобто, податкова система буде відповідати вказаному постулату, якщо платник податку, вибираючи між інвестуванням у своїй країні чи за кордоном, не матиме будь-якого впливу з боку оподаткування: бізнес-структури будуть мати можливість приймати рішення щодо інвестування не на основі податкових чинників, а на підставі ділових інтересів; до ефективного розподілу використання капіталу може призвести неупередженість до експорту капіталу та ідеальна конкуренція);

2) неупередженість до імпорту капіталу (це правило буде виконуватись, якщо всі бізнес-структури, що здійснюють підприємницьку діяльність на ринку, будуть оподатковуватись за однією ставкою);

3) національна неупередженість (стосовно цього правила, то загальний прибуток з капіталу, який розподіляється між платником податків та бюджетом, повинен бути однаковим й не залежати від того, у своїй країні чи за кордоном було інвестовано капітал).

Економічна глобалізація спричинила значні зміни у функціонуванні податкових систем, виникли нові явища, піднялися на безпрецедентний рівень міжнародне співробітництво та координація фіскальної політики. Глобалізація поставила функціонування національних податкових систем перед фактом практично вільного переміщення між державами товарів та робочої сили, а особливо – капіталів, прибутків, інвестицій. Глобалізація відкриває небувалі раніше можливості розміщення капіталів і підприємств за кордоном, внаслідок чого виникає податкова конкуренція – міждержавне суперництво за доступ до більш вагомих податкових баз та сприятливих економічних умов. Відповідно, одні держави створюють привабливіші умови оподаткування для платників податків іноземного походження, а інші створюють перешкоди мобільності платників податків. Очевидно, що при цьому з'являється конфлікт інтересів: одні розраховують на нарощування податкових надходжень, а інші протистоять ризику їх втратити [8].

Разом з цим, пропонуються певні податки міжнародного масштабу. Ідеї запровадження специфічних міжнародних (глобальних) податків містяться в міркуваннях двоякого роду [9]:

1) мобілізації ресурсів для вирішення глобальних проблем (потепління клімату, бідність, голод, СНІД, наркотрафік, тощо);

2) солідарності з країнами, які розвиваються та потребують нових джерел фінансування програм боротьби з соціально-економічною відсталістю.

Проекти міжнародних податків з'явилися давно. Старт розпочався ще в 1972 р., коли американський економіст Дж. Тобін запропонував введення податку на валютні операції (currency transaction tax). В теоретичному плані «податок Тобіна» (Tobin tax) бере походження ще від ідей Дж.М. Кейнса про можливість заохочення інвестицій шляхом оподаткування спекулятивних операцій. Політики трансформували його в «податок Робіна Гуда» (Robin Hood tax), пристосований для фінансування програм викорінення голоду та бідності. Хоча, між цими податками існує відмінність. Податок Робіна Гуда – це пакет податків на фінансові операції (financial transaction taxes, FTT). Варіант податку Робін Гуда подібний до оригінальної податкової пропозиції податку Тобіна, але застосовується до ширшого набору операцій

фінансового сектору. Податок Тобіна – це форма податку на валютні операції; тобто, вид податку на фінансові операції, який оподатковує конкретні види валютних операцій.

Ініційовано проект міжнародної (глобальної) податкової системи, концепція створення якої була проголошена на Світовому соціальному форумі в 2002 р., та запропоновано ввести 3 загальносвітові податки, на: (1) фінансові операції; (2) іноземні інвестиції; (3) прибуток транснаціональних корпорацій. За рахунок цих податків передбачено цільове фінансування розвитку найбільш відсталих соціально-економічному відношенні країн. Перший із них – податок Тобіна: пропонується оподатковувати спекулятивні фінансові операції за ставкою 0,1%, а надходження коштів витратити на боротьбу з пауперизмом.

За приблизними підрахунками, річний обсяг світових валютних потоків становить близько \$ 800 трлн. При оподаткуванні такої суми за ставкою всього 0,005% упродовж року можна зібрати в солідарний фонд розвитку близько \$ 40 млрд., а за ставкою 0,25% – \$ 2 трлн.

Далі виникла оригінальна ідея поступово перейти від загальної податкової політики до створення території з єдиним податковим режимом. Єдиний світовий господарський простір – наднаціональна сфера підприємництва, в рамках якої діють єдині економічні вимоги до ринкових суб'єктів [10].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Adams J.D.R., Whalley J. The international taxation of multinational enterprises in developed countries. London: Associated Business Programmes [for] the Institute for Fiscal Studies, 1977. Pp. viii, 178.
2. Bischel J.E., Feinschreiber R. Fundamentals of international taxation. New York : Practising Law Institute, 1985. Pp. xxvii, 542.
3. Doernberg R.L. International taxation in a nutshell. St. Paul : West Academic Publishing, 2016. Pp. xlii, 630.
4. Frenkel J.A., Razin A., Sadka E. International taxation in an integrated world. Cambridge : MIT Press, 1991. Pp. xi, 239.
5. Hines J.R. International taxation. Cheltenham; Northampton : Edward Elgar, 2007. Pp. xviii, 557.
6. Isenbergh J., Wells B. International taxation. St. Paul : Foundation Press, 2020. Pp. xv, 424.

7. Oats L., Mulligan E. Principles of international taxation. London : Bloomsbury Professional, 2019. Pp. xl, 654.
8. Postlewaite P.F., Weiss M.B. International taxation: corporate and individual. Durham : Carolina Academic Press, 2016. 2 vol.
9. Rohatgi R. Basic international taxation. London : Kluwer Law International, 2002. Pp. xiv, 704.
10. Zimmerman J.F. The silence of Congress: state taxation of interstate commerce. Albany : State University of New York Press, 2007. Pp. xi, 284.

СЕКЦІЯ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бондаренко Н. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики, обліку
та економічної інформатики*

Лисяк Є. В.

*студентка
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ТОВАРООБІГ РОЗДРІБНОГО ПІДПРИЄМСТВА: ПОНЯТТЯ І ЧИННИКИ, ЩО ЙОГО ВИЗНАЧАЮТЬ

Роздрібним продажем можна назвати процес в якому відбувається обмін грошей на товари та послуги, при чому він вигідний для сторін, як беруть в ньому участь. При даному обміні споживач придбаває якісний товар (послуги), який йому необхідний, а роздрібний торговець, в свою чергу, отримує прибуток. Завдяки цьому процесу купівлі-продажу споживач може зміцнити та підвищити свій соціальний статус, отримати так би мовити психологічне задоволення.

Вітчизняні дослідники у своїх працях трактують товарообіг на мікрорівні як продаж товарів масового споживання та надання платних торговельних послуг населенню для задоволення особистих потреб в обмін на його грошові доходи, або іншим підприємствам – для подальшої переробки чи продажу за певний період часу [1, с. 93]

Підприємства роздрібної торгівлі можна класифікувати по товарних категоріях і групах, що переважає в асортименті (продуктові, господарські, будівельні магазини, спеціалізовані); методами торгівлі (позабіржовий, самообслуговування); на підставі приналежності магазину певним власникам; по розташуванню (в пішій доступності, в місцях загальноміського значення).

Слід зазначити, що роздрібна торгівля виконує наступні функції: покупка товарів, їх транспортування і зберігання; прийняття ризиків; фінансова діяльність; інформування ринку і отримання інформації про ринок; сортування; забезпечення купівельності продукції; продаж товарів і післяпродажне обслуговування клієнтів [1].

Роздрібна торгівля займає важливе місце в системі руху товарів. Завдяки їй покупці мають можливість мінімізувати витрати часу і сил на придбання необхідних їм товарів (послуг), вибираючи з доступного асортименту та у зручній для споживання кількості.

В соціальному плані роздрібна торгівля означає задоволення побутових, матеріальних і соціальних потреб членів суспільства, підвищення рівня життя, створення сприятливих умов для повноцінного розвитку особистості. Соціальний аспект роздрібно торгівлі виражається в кількості вільного часу працівників.

Завданнями аналізу роздрібно товарообігу є: перевірка обґрунтованості планових показників товарообігу; перевірка виконання плану товарообігу за звітний період (місяць, квартал, півріччя, рік і т. д.); вивчення динаміки товарообігу; вивчення структури товарообігу; виявлення основних факторів, що впливають на величину роздрібно товарообігу (факторний аналіз); пошук резервів збільшення обсягу товарообігу.

Згідно з існуючою в Україні системою статистичних спостережень у сфері роздрібно торгівлі, на ринку споживчих товарів виділено такі основні канали реалізації продукції [2]: продаж споживчих товарів суб'єктами господарювання – юридичними особами, які здійснюють діяльність з роздрібно торгівлі та ресторанного господарства; продаж споживчих товарів фізичними особами підприємцями і громадянами, у тому числі фізичними особами підприємцями, які мають або орендують мережу роздрібно торгівлі та ресторанного господарства; громадянами на організованих ринках сільськогосподарських продуктів; громадянами на неформальних ринках.

Що стосується джерел інформації для аналізу роздрібно товарообігу, основними можна назвати наступні: планові дані форми статистичної звітності; дані бухгалтерського обліку; первинні документи та ін. Найважливішими первинними

документами є грошові і товарні звіти матеріально відповідальних осіб. До цих звітів також повинні додаватися документи, які підтверджують здачу торговельної виручки, а також витрати, здійснені з виручки.

У процесі внутрішнього аналізу роздрібного товарообороту слід виявляти і аналізувати причини, які сприяли виконанню (або не виконання) плану товарообігу. Після того, як проаналізовано виконання плану, необхідно досліджувати динаміку товарообігу. Для цієї мети порівнюють динаміку роздрібного товарообігу за певний період з відповідними показниками базисного (попереднього) періоду. Перед цим, для забезпечення порівнянності даних між собою, товарообіг звітного (порівнюваного) періоду необхідно відкоригувати на індекс цін і, таким чином, показати в цінах попереднього періоду (особливо це актуально в умовах високої інфляції).

Після цього слід розглянути склад роздрібного товарообігу в наступних розрізах: за різними видами продажу; за організаційними формами за формами обслуговування; за формами оплати та ін. Після цього можна приступити до здійснення факторного аналізу товарообігу.

Основними факторами впливу на роздрібний товарообіг та безпосередньо на виконання плану товарообігу є такі три групи факторів: надходження необхідних товарів; чисельність працівників і продуктивність їх праці; фактори, пов'язані з наявністю та використанням основних засобів.

До показників, що характеризують роздрібний товарооборот торгової організації, в першу чергу, відносять: обсяг товарообігу у вартісному вираженні (у порівнянних і поточних цінах); асортиментна структура по окремих товарних групах (у вартісному вираженні і в процентному співвідношенні); середній одноденний роздрібний товарообіг; товарообіг в розрахунку на одного працівника торгового підприємства; час обороту товарів (зазвичай вимірюється в днях); швидкість товарообігу (оборотність).

Внутрішні чинники, що впливають на розвиток роздрібного товарообігу, можна поділити на фактори, пов'язані: із забезпеченням товарними ресурсами; ефективністю використання трудових ресурсів; ефективністю використання основних засобів.

Зазначені фактори в більшій мірі піддаються впливу торгової організації, в зв'язку з цим заслуговують на окрему увагу і відповідного аналізу.

Фактори, пов'язані із забезпеченням товарними ресурсами, впливають на обсяг роздрібного товарообігу через зміну величин запасів товарів на початок періоду, надходження товарів, іншого вибуття і запасів на кінець звітного періоду.

Позитивний вплив на суму товарообігу надає обсягу надходження товарів, зменшення іншого вибуття товарів і їх залишку на кінець періоду. Вплив даних чинників на товарообіг визначають як різницю між фактичними даними і плановими. До факторів, пов'язаних із забезпеченням та використанням трудових ресурсів, відносяться: чисельність працівників, організація і продуктивність їх праці.

Всі чинники, під впливом яких розвивається товарообіг, слід розділити на дві групи: екстенсивні і інтенсивні. Такі екстенсивні фактори, як купівельні фонди населення, товарні ресурси, чисельність населення, що обслуговується, не залежать від діяльності торгових організацій і складаються під впливом розвитку економіки країни в цілому. Інтенсивні фактори залежать у великій мірі від ефективності діяльності торгових організацій.

Основними зовнішніми факторами, що впливають на комерційну діяльність підприємств роздрібною торгівлі, є: рівень доходів населення, процентна ставка за банківськими кредитами, інфляція, рівень розвитку конкурентних відносин; податкові ставки, рівень безробіття і т. д.

Роздрібний товарообіг певною мірою впливає на стан грошового обороту держави, стійкість національної валюти, у зв'язку з тим, що обіг готівкових грошей більшою мірою пов'язаний із обслуговуванням роздрібного товарообороту [3; 4]. Однак не можна розглядати показник товарообігу лише з погляду показника, що характеризує стан і розвиток економіки держави в цілому. Обсяг роздрібного товарообігу є основним валовим показником діяльності торговельного підприємства. Він характеризує результат його діяльності стосовно залучення купівельних фондів споживачів.

Отже, ринкова економіка потребує від підприємств торгівлі гострої уваги до оцінки ефективності торговельної діяльності, аналізу економічних показників та виявлення резервів покращення їх стану. Роздрібний товарообіг належить до найважливіших показників, що характеризують як економічний розвиток країни, так і господарсько-фінансову діяльність торговельних підприємств. Аналіз роздрібного товарообігу здійснюється з метою вивчення можливостей збільшення й максимізації прибутку торгового підприємства, підвищення ефективності його діяльності, що в свою чергу справить вплив і на розвиток національної економіки.

Роздрібний товарооборот є найважливішим соціально-економічним показником економіки держави й окремого регіону, це результативний показник діяльності торгівлі в цілому й окремих торговельних підприємств. Товарооборот забезпечує одержання доходів і прибутку, його значення та ранг серед інших економічних показників зобов'язують удосконалювати управління товарооборотом відповідно до сучасних умов розвитку економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Блонська В.І., Феофанова К.О. Роздрібний товарообіг торговельного підприємства та напрямки ефективного управління ним у сучасних умовах господарювання // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.4. – С. 123–127.
2. Методика визначення обсягів продажу споживчих товарів населенню за усіма каналами реалізації та обороту роздрібної торгівлі URL: http://www.ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2005/15/metod.htm.
3. Валеви́ч Р. П. Экономика торгового предприятия : учеб. пособ. / Р.П. Валеви́ч, Г.А. Давыдова. – Мн.: Выш. шк., 2008. – 367 с.
4. Марцин В.С. Економіка торгівлі : підручник / В.С. Марцин. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 603 с.

Вареник В. М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри інноваційного менеджменту
та фінансової аналітики*
Бондаренко В. В.
*магістрант
Університету імені Альфреда Нобеля
м. Дніпро, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ І КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І ОBOB'ЯЗКОВИМИ ПЛАТЕЖАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Розрахунки з бюджетом (зобов'язання підприємства перед бюджетом) – це особлива і важлива ланка економічного взаємозв'язку між державою та підприємствами. Складність встановлення податкової системи зумовлена суперечністю інтересів держави та суб'єктів господарювання. За цих умов підприємства намагаються оптимізувати своє податкове навантаження шляхом легальних, а іноді і нелегальних схем, однак, так чи інакше, при веденні обліку зобов'язань перед бюджетом вони мають дотримуватись всіх законодавчо-нормативних та методологічних принципів.

Згідно податкового кодексу України є три види перевірок платників ПДВ, а саме: камеральна, документальна планова та документальна позапланова:

– камеральна перевірка – це та, що проводиться в приміщенні Державної податкової служби (ДПС) на підставі поданих податкових декларацій з ПДВ, уточнюючих розрахунків, на підставі даних Системи електронного адміністрування ПДВ та іншої внутрішньої інформації Державної податкової служби. Така перевірка проводиться завжди та не потребує якихось спеціальних наказів та повідомлень платника податку. Метою перевірки є перевірка арифметичної правильності заповнених декларацій, вчасності їх подачі, своєчасності сплати ПДВ, а також використання інших даних з бази Державної податкової служби на предмет фіктивності операцій;

– документальна планова перевірка – це перевірка, що здійснюється на основі поданої податкової декларації ПДВ,

первинних документів. Цей вид перевірки передбачається планом-графіком проведення перевірок, який можна знайти на сайті Державної податкової служби. За 10 календарних днів до початку перевірки платнику ПДВ направляється рекомендований лист або має бути вручене письмове повідомлення під підпис та копія наказу про проведення перевірки (п. 77.4 ПКУ). У плані перевірки не зазначається, що саме планується до перевірки: ПДВ чи інші податки;

– документальна позапланова перевірка – це перевірка, що проводиться без повідомлення на підставах ст. 78 ПКУ. Під час такої перевірки перевіряється виключно об'єкт пов'язаний з причинами її проведення, наприклад причини від'ємного значення ПДВ на суму понад 100 тис. грн [1].

Позапланова документальну перевірку платника ПДВ згідно п. 78.1 ПКУ може бути проведена у таких випадках: при неподанні в установленій строк податкової декларації з ПДВ; подача платником податку заперечення на акт перевірки або скарги на податкове повідомлення-рішення з вимогою повного або часткового перегляду результатів перевірки.

На мікроекономічному рівні змістом податкового аналізу є обґрунтування обсягу та структури податкових платежів, оцінки тенденцій, що складаються за податковим навантаженням, діагностики податкових платежів і можливості їх зміни, регламентація податкових розрахунків в часі та зміною умов їх здійснення.

Залежно від сфери економічної діяльності розрізняють такі види податкового аналізу: фінансово-економічний; аудиторський, або бухгалтерський аналіз; соціально-економічний аналіз; економіко-статистичний аналіз; маркетинговий аналіз; економіко-екологічний аналіз.

Предметом податкового аналізу для суб'єктів господарювання, як частини фінансового аналізу, є оцінка обсягу і структури сплачених податків, їх впливу на ефективність фінансово-господарської діяльності, а також пошук шляхів і резервів їх зменшення. Основні етапи здійснення податкового аналізу на підприємстві представлено на рис. 1.

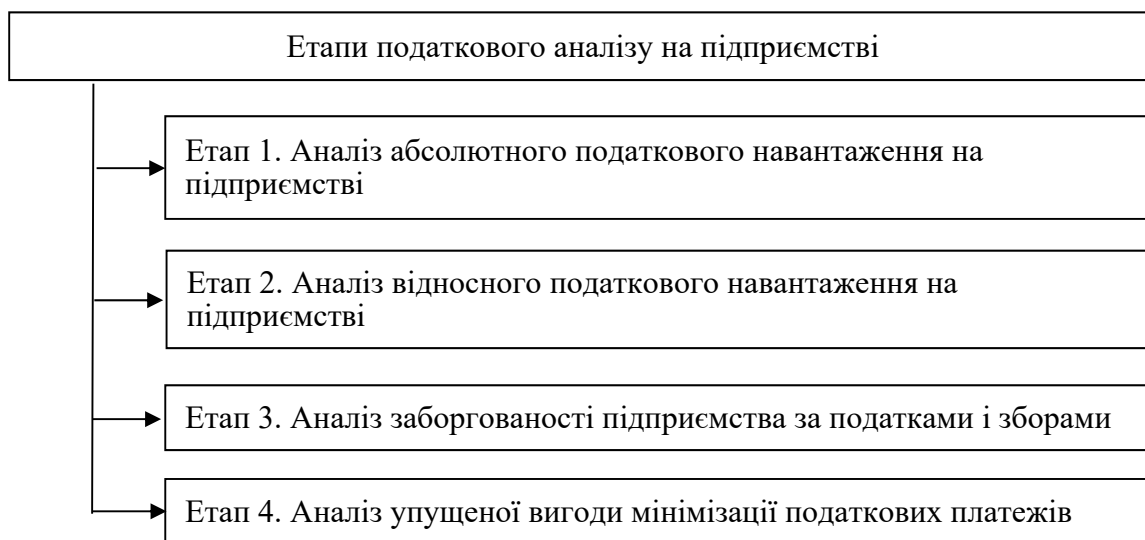

Рис. 1. Етапи здійснення податкового аналізу на підприємстві

Розглянемо кожний етап здійснення податкового аналізу на підприємстві.

На першому етапі проведення податкового аналізу оцінюється динаміка податків та зборів за досліджуваний період. При цьому обчислюються базисні і ланцюгові темпи зростання платежів за кожною позицією; виявляються ті види податків, в динаміці яких відбулись значні зміни; визначаються фактори, що спричинили такі зміни податків та зборів.

Аналіз абсолютного податкового навантаження також передбачає розрахунок структури податків та зборів за досліджуваний період, виявлення платежів, що займають найбільшу частку в загальній сукупності податків, оцінку причин динаміки податкової структури, а також виявлення і оцінку найбільш значущих факторів впливу на динаміку і структуру податків та зборів. Сукупність факторів впливу велика і включає економічні та технологічні показники. Здійснення факторного аналізу вимагає від аналітика знань в суміжних областях: в податковому і господарському праві, у виробничій технології.

Таким чином, часовий і просторовий аналіз податків та зборів, а також факторний аналіз податкових платежів в комплексі характеризують абсолютне податкове навантаження на підприємство.

Другий етап методики податкового аналізу передбачає оцінку відносного податкового навантаження на підприємство. Відносне

податкове навантаження – це не тільки кількісна, але і якісна характеристика впливу податкової системи на суб'єкт господарювання. При визначенні рівня відносного податкового навантаження слід використати систему розрахункових показників – аналітичних коефіцієнтів податкового навантаження на різні показники діяльності підприємства. Для аналізу структури податків і зборів, сплачуваних підприємством, всі платежі групують за критерієм джерела сплати податку.

Третій етап здійснення податкового аналізу охоплює оцінку заборгованості підприємства за податками і зборами в цілому та за структурою, а також розрахунок співвідношень сум заборгованості підприємства та обов'язкових платежів за роками і за тими видами платежів, де утворились найбільші суми заборгованості. Результати аналізу на третьому етапі необхідно оцінювати в комплексі. Виявлені в процесі аналізу тенденції розвитку окремих видів податків та зборів дають змогу вирішити такі завдання:

- виявити податки, за якими склалась найбільша заборгованість;

- виявити в середині досліджуваного періоду роки, в які підприємство не змогло розрахуватись з бюджетом за обов'язковими платежами;

- виділити ті види обов'язкових платежів, які викликають у платників найбільші труднощі зі сплатою, тобто найбільш обтяжуваних для суб'єкта господарювання;

- за результатами аналізу попередньо визначити можливі фактори або причини, що викликають утворення заборгованостей за податками та зборами;

- залучаючи дані фінансової звітності підприємства, уточнити причини порушення податкової дисципліни, тобто завершити факторний аналіз заборгованості.

На четвертому етапі податкового аналізу проводиться мінімізація податкових платежів пов'язана насамперед із використанням податкових пільг, які передбачені законодавством, або використання недоліків правового поля. Саме фахові оцінки і знання дієвості основних форм пільг з податку на прибуток (зменшених ставок податку для окремих підрозділів, прискорена амортизація, інвестиційний податковий кредит та інвестиційна

податкова знижка, формування цільових неоподаткованих резервних фондів, податкові канікули) дають можливість у правовому полі формувати додаткові фінансові можливості для забезпечення стійкого економічного зростання.

Таким чином, проведення аналізу і контролю розрахунків за податками і обов'язковими платежами підприємств є важливим аспектом в діяльності підприємств. Аналіз є необхідним для виявлення рівня податкового навантаження на підприємство, а контроль є необхідним для перевірки правильності складання звітності і надання її в податкову.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Онищенко В. Перевірка платників ПДВ 2020 URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7283-perevrka-platnikov-pdv>.
2. Барабаш Н.С., Никонович М.О. Податковий аналіз: зміст та особливості розвитку. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92423/31-Barabash.pdf?sequence=1>.
3. Куликова Т.В. Инструменты планирования налоговой нагрузки хозяйствующих субъектов: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Т. В. Куликова. – Иваново, 2004. – 20 с.
4. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

*Орсаг А. П.
студентка*

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У СВІТІ

У сучасних умовах діджиталізації, розвитку новітніх інформаційних технологій та появи нових бізнес-моделей роль та значення внутрішнього аудиту постійно зростає. Внутрішній аудит функціонує в усьому світі і продовжує розширювати свій вплив у всіх організаціях шляхом виявлення ризиків, які мають вплив на

діяльність підприємства, установ та організацій. Це свідчить про необхідність оновлення підходів до управління ризиками.

Внутрішній аудит розпочинається з планування аудиторського завдання [1]. Тому на етапі планування аудиту, потрібно визначити ключові аспекти діяльності підприємства, які можуть піддаватися впливу негативних факторів. Більшість компаній все ще надають перевагу річному аудиту, який реагує на події. Але майбутній спосіб виконання аудиту повинен бути постійним із гнучким планом аудиту, який виконується протягом всього року й реагує на всі зміни у навколишньому бізнес-середовищі.

Внутрішні документи з питань здійснення внутрішнього аудиту мають врегульовувати питання планування діяльності з внутрішнього аудиту, у тому числі підходи щодо складання та ведення бази даних, організації, проведення та документування ідентифікації й оцінки ризиків для планування діяльності з внутрішнього аудиту, визначення факторів відбору для здійснення планових внутрішніх аудитів та частоти їх здійснення щодо кожного об'єкта внутрішнього аудиту [1]. Починаючи планування внутрішнього аудиту, ключове питання, яке постає перед кожним керівником – підвищення вартості компанії. Для досягнення цієї мети аудиторю необхідно виявити основні ризики, що матимуть вплив на діяльність компанії найближчим часом. Саме так фахівці внутрішнього аудиту зможуть зосереджувати свою увагу на нових ризиках та результатах, а не на існуванні процесів та контролю.

Запевняти, консультувати та передбачати є основними пропозиціями внутрішнього аудиту, як зауважують фахівці компанії Deloitte [2]. Ініціативи в цих сферах мають важливе значення не лише для виконання своїх повноважень внутрішнього аудиту, але й для консультування керівництва та сприяння передбаченню ризиків у сучасних умовах. Щоб продовжувати збільшувати свою цінність, внутрішній аудит повинен підходити до оцінки ризиків, планування аудиту, вибірки та тестування по-новому.

Діяльність підрозділу внутрішнього аудиту має здійснюватися із застосуванням систематичного, послідовного та ризик-орієнтованого підходів до оцінки об'єкта внутрішнього аудиту та сприяти удосконаленню системи управління, внутрішнього контролю та

управління ризиками через надання незалежних й об'єктивних висновків та рекомендацій [1].

Сучасні технології забезпечують доступ до даних та їх аналіз за короткий термін. І тому одним з напрямків вдосконалення внутрішнього аудиту може бути захист даних. Кібербезпека, безперечно, є основним ризиком останніх років, і аудит повинен приділяти цьому значну частину свого часу. Тому один із напрямків розвитку внутрішнього аудиту пов'язаний із захистом даних та розвитком антикризового управління. Тим самим внутрішній аудит може допомогти досягнути максимального ефекту та покращити роботу всієї організації, вдосконалити її здатність до управління ризиками.

Наступним напрямком вдосконалення є динамічна оцінка ризиків (також відома як безперервна оцінка ризиків або постійний моніторинг бізнесу). Це дозволяє внутрішньому аудиту більш точно та корисно використовувати свої ресурси, здійснювати регулярний моніторинг ризиків та тенденцій в операціях, процесах та функціях. Ця можливість дозволяє внутрішньому аудиту переглядати ключові показники ефективності (KPI) та ключові показники ризику (KRI). Це дозволяє внутрішнім аудиторам визначити напрямки для подальшого вдосконалення, наприклад, одиниці, де дебіторська заборгованість зростає, рівень обслуговування споживачів зменшується. Це також дає можливість ефективніше використовувати час та ресурси.

Стійкість бізнесу, його цінність та репутація є ключовими моментами для підвищення конкурентоспроможності в сучасному світі. Зосередження внутрішнього аудиту на ряді питань, пов'язаних із соціальною відповідальністю, може забезпечити гарантію щодо підвищення репутації бренду компанії [2].

Кризові ситуації, такі, як: смертельні аварії або кібератаки – порушують не тільки діяльність підприємства, а й можуть мати вплив на вартість компанії та її репутацію в очах споживачів. Будь-яка кризова ситуація, якщо її не вирішити, може загрожувати діяльності компаній. Тому ще одним напрямком розвитку внутрішнього аудиту є кризовий менеджмент. Внутрішній аудит повинен дати поради щодо всіх кризових ситуацій, які були ним виявлені. Саме за допомогою зосередженості аудиту на ключових

ризиках, які можуть виникнути в процесі діяльності, можна передбачити появу кризової ситуації та звести витрати, які можуть виникнути, до мінімуму.

Безумовно, COVID-19 став основною кризовою ситуацією і прискорив необхідність організації перейти до гнучкого планування аудиту раніше, ніж планувалося. Тому планування внутрішнього аудиту повинно бути з урахуванням майбутніх та постпандемічних потреб [3]. А ринкові умови, кібератаки та діджиталізація щоразу спричинятимуть нові, більш складні ризики, на які компанії повинні реагувати, щоб досягти довгострокового успіху.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту. Наказ міністерства фінансів України № 1247 від 04.10.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text> (дата звернення: 20.01.2021).
2. Internal Audit Insights. High-impact areas of focus. Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/risk/gx-risk-internal-audit-insights-2020.pdf> (дата звернення: 01.02.2021).
3. Internal Audit plan for 2021 – addressing key risks and trends. EY. How to ensure your Internal Audit plan addresses key risks and controls. EY Finland. URL: https://www.ey.com/en_fi/consulting/ (дата звернення: 10.02.2021).

*Сурма А. М.
студентка*

*Науковий керівник: Глушач Ю. С.
кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри статистики, обліку та аудиту*

*Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначає Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Відповідно до ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський

облік та фінансову звітність в Україні», підприємства зобов'язані складати фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку [1].

Варто зазначити, що ведення бухгалтерського обліку без комп'ютерної обробки даних, в сучасних умовах господарювання, є малоефективним. Впровадження бухгалтерських пакетів і програм дозволяє автоматизувати бухгалтерський облік на підприємстві та має ряд переваг. Серед переваг автоматизації бухгалтерського обліку можна виділити наступні:

- полегшення виконання завдань для бухгалтерів;
- зниження трудомісткості окремих операцій;
- зменшення кількості помилок при складанні первинних документів зведених облікових реєстрів;
- швидке отримання будь-якої необхідної інформації.

Проте, варто зауважити, що автоматизація бухгалтерського обліку також має певні недоліки. Головним з яких є висока вартість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення.

Важливим є те, що сучасне програмне забезпечення дає змогу повністю автоматизувати обліковий процес, який починається від моменту введення даних з первинних документів, включаючи автоматизоване формування проводок, заповнення відповідних реєстрів обліку та формування фінансової звітності. Можна сказати, що сучасний бухгалтер лише вводить інформацію з первинних документів – початкові дані і отримує результат – інший потрібний документ чи звіт [2, с. 32].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність повинна відповідати певним критеріям. На наш погляд, найважливішим є те, що інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною (правдивою), якщо вона не містить помилок та перекручень, які

здатні вплинути на рішення користувачів звітності. Саме для забезпечення високої достовірності інформації, що наведено у фінансовій звітності, на підприємствах впроваджують автоматизацію формування фінансової звітності.

Автоматизація складання фінансової звітності – набір технічних засобів та технологічних способів та прийомів, які дозволяють здійснювати розрахунок показників звітності на підставі даних первинних документів та/або автоматично формувати форми звітності на підставі внесеної інформації без участі людини-бухгалтера.

На ринку програмного забезпечення для бухгалтерії існує значна кількість програм які дозволяють обробляти внутрішню бухгалтерську інформацію, як в цілому по підприємству, так і по окремих ділянках обліку та формувати фінансову звітність (1С: Підприємство, Парус та інші) [3].

Завдання автоматизації складання фінансової звітності:

- 1) забезпечення високої якості складеної звітності;
- 2) забезпечення раціонального використання наявних трудових ресурсів, звільнення працівників від рутинної, монотонної роботи та значних обсягів типових розрахунків;
- 3) зменшення витрат на виконання операцій по складанню звітності;
- 4) підвищення оперативності звітності;
- 5) підвищення рівня контролю на всіх етапах складання звітності.

Етапи складання фінансової звітності:

1) підготовчий, під час якого повинні бути виконані операції обробки первинної інформації до стану, який дозволить розраховувати показники звітності – узагальнення інформації первинних документів та облікових регістрів, класифікація за видами операцій, закриття рахунків доходів і витрат та визначення чистого фінансового результату звітного періоду на рахунку 79 «Фінансові результати», визначення залишків на рахунках балансу, коригування даних обліку за результатами річної інвентаризації, формування оборотно-сальдової відомості і пробного балансу.

2) складання та подання звітності, на якому безпосередньо визнається зміст форм звітності підприємства, перевіряється їх узгодженість та здійснюється подання звітності до її користувачів.

3) завершальний – при необхідності внесення змін та уточнень чи доповнень до вже поданих форм звітності.

Послідовність підготовки до процесу складання звітності в умовах автоматизації обліку є наступною:

1) перевірка факту реєстрації та внесення до облікових реєстрів інформації про всі виконані господарські операції;

2) розрахунок контрольних значень спеціалізованих показників за окремими напрямками обліку, за якими облік ведеться вручну або за допомогою спеціалізованих програм;

3) формування пакетів експорту-імпорту, призначених для обміну інформацією між окремими комп'ютерними програмами або між програмами та бухгалтерами;

4) здійснення імпорту інформації до інформаційної бази, за якою буде складено звітність;

5) перевірка значень контрольних показників підсумкової інформаційної бази та виявлення та усунення помилок;

6) складання оборотно-сальдової відомості за підсумковою інформаційною базою;

7) розрахунок звітних показників та їх взаємоузгодження;

8) виявлення помилок при розрахунку звітних показників, їх усунення з одночасним контролем за значеннями контрольних показників;

9) заповнення форм звітності та їх подання.

Отже, використання автоматизованих систем ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на підприємстві є досить важливим процесом, оскільки поліпшує якість облікових даних, підвищує та покращує роботу бухгалтерів, а також забезпечує зростання ефективності управління підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV (Редакція станом на 14.11.2020). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 10.02.2021).

2. Белінська С.М., Белінська Т.А. Особливості автоматизації облікового процесу. *Агросвіт*. 2018. № 14. С. 31–36.
3. Корда А.А. Автоматизація формування звітності підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54652.doc.htm (дата звернення: 10.02.2021).

СЕКЦІЯ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Гаркушенко О. М.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник*

*Інституту економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна*

ВРАХУВАННЯ НЕЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ В МОДЕЛЯХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

З підвищенням суспільної уваги до питань досягнення сталого розвитку актуальними стали економіко-математичні моделі з оцінки впливу різних сценаріїв екологічної і економічної політики держави на стан довкілля, здоров'я населення та рівень економічного розвитку в ній.

Створення таких моделей ускладнюється необхідністю врахування в них низки аспектів: (1) соціально-економічних; (2) географічних; (3) соціально-культурних.

Якщо населення знаходиться на межі виживання, або країна є нерозвиненою, то на перше місце виходять формування робочих місць, пошук джерел доходів населенням, задоволення першочергових для виживання потреб [1, с. 54]. Як зазначено в [1, с. 55] «... екологічні протести є, головним чином, завданням багатих (заможних груп населення та/або багатих націй), які вже забезпечили себе благами, потрібними для виживання, і можуть дозволити собі вподобання та витрати, пов'язані з контролем над рівнем забруднення». При цьому заможні країни переміщують «брудні» виробництва до бідних країн, забезпечуючи собі «чистіше довкілля». В бідних країнах з'являються можливості для населення заробити, але ціною надмірного використання людських та природних ресурсів.

Земля є єдиною системою. З часом забруднення з бідних країн мігрує до заможних. Тому потрібно враховувати не лише

економічні і соціальні чинники в країнах з різним ступенем розвитку, але і рівень забруднення в них.

Щодо *географічних аспектів* слід зазначити таке. Взаємозв'язок між географією та економікою досліджує нова економічна географія. У грубому наближенні ця галузь знань вирішує різновид транспортного завдання: виходячи з місця знаходження джерел сировини, виробничих ресурсів, їх мобільності, розташування ринків збуту, приймається рішення про розміщення виробничих потужностей для мінімізації витрат [6; 7]. Здійснення країною екологічного регулювання економіки в рамках нової економічної географії є фактором, що збільшує витрати підприємства. Водночас можливе збільшення рівня забруднення довкілля, взаємного впливу географічних особливостей місця розміщення виробничих потужностей та виробництва не досліджується [1, с. 66].

Нова економічна географія стала мейнстрімом у сфері досліджень зв'язку між географією та економікою. А досліджень з приводу зв'язку між діяльністю людини та впливом на довкілля в цьому контексті вкрай мало [1, с. 66]. Одним з них є робота південнокорейських вчених [3] щодо прогнозування викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Як географічні параметри, що можуть мати вплив на викиди забруднюючих речовин, вони використовують відстань до ріки, берегової лінії та демаркаційної лінії. Проте обґрунтування свого вибору автори не надають.

Водночас, з позицій логіки можна припустити, що у країнах з холодним кліматом через необхідність опалювання приміщень більшу частину року буде утворюватися значний обсяг викидів забруднюючих речовин. В країнах з дуже теплим кліматом паливні ресурси витратимуться на кондиціонування повітря. Чи є ці впливи порівняними – оцінити важко, оскільки наразі більшість досліджень у цій сфері присвячено взаємозв'язкам змін клімату з екосистемами (які переважно не співпадають з кордонами країн), як, наприклад, в [9].

Багато країн з дуже теплим кліматом є бідними, в їхнього населення може не бути можливості придбати та використовувати охолоджувальну техніку. Тобто, пов'язані з цим викиди забруднюючих речовин не утворюватимуться. Але для своїх потреб вони

можуть використовувати наявні в регіоні «брудні» джерела енергії: бітумне вугілля, вугілля з високим вмістом сірки тощо. Як це кореспондується з викидами в країнах з холодним кліматом теж не досліджено.

Коли аналізуються країни зі значною територією або її протяжністю (наприклад, США, Китай, Російська Федерація, Чилі, Аргентина), включення середньорічної температури до моделі не є показовим. Такі країни можуть бути розташовані в декількох кліматичних поясах з дуже відмінними температурними режимами, що середні по країні показники не відображують. Тобто, при включенні географічної складової до моделей потрібно включати країни, які характеризуються відносно гомогенними географічними умовами.

Це лише декілька питань, які потребують відповідей для більш точного визначення причин, факторів впливу та прогнозування обсягів забруднення у конкретній країні. Проте їх вирішення є дуже складним і потребує співпраці географів, економістів, фахівців з соціальної політики.

Щодо *соціально-культурних аспектів* слід зазначити таке. Намагання визначити зв'язки та їх види між соціально-культурними аспектами та економікою здійснюються різними економістами та соціологами понад два століття [3; 4]. При цьому, соціально-культурні аспекти не обмежуються лише релігією. Під ними маються на увазі звичні вірування та цінності, які етнічні, релігійні та соціальні групи передають досить незмінними від покоління до покоління [8, с. 23]. Наразі існує дві протилежні думки щодо такого зв'язку: марксистки вважають, що економічний розвиток є первинним, він змінює соціально-культурну сферу, а М. Вебер та його послідовники – що соціально-культурна складова визначають економічний розвиток [5, с. 26–27].

Спроби оцінки впливу цих аспектів на економічний розвиток розпочалися лише у 2000-х рр. Оцінювалися довіра (до уряду, фінансових установ, інших громадян тощо) та вподобання споживачів. Такі оцінки здійснювалися фахівцями Інституту соціальних досліджень Університету штату Мічиган (США) для 1981–1997 рр. загальноєвропейського рівня та світу. Фактично оцінювалося те, як різне етнічне, релігійне походження, раса й

кількість років перебування за межами історичної батьківщини позначається на довірі та споживанні населення Великобританії та США [5].

Для оцінки довіри використовувалося анкетування, за результатами якого у моделі впливу соціально-культурного чинника на економіку рекомендувалося вводити коефіцієнти, що відображували вірогідність довіри групи населення, яке характеризується низкою соціально-культурних маркерів (приналежність до раси, етнічне походження, кількість років проживання на території країни (для емігрантів), віросповідання тощо) до уряду, фінансових установ тощо. Оцінку вподобань населення рекомендувалося здійснювати через функцію корисності [3; 4]. Але, анкетування є трудомістким процесом, і вірогідність його регулярного проведення в масштабах всього світу (в ідеалі – щорічно) представляється вкрай малою. Крім того, експертні оцінки результатів анкетування можуть відображувати особисті уявлення, преференції експертів. Тому доцільність включення до моделей даних, отриманих такими способами представляється дещо сумнівною.

Щодо функції корисності, то при її визначенні на рівні суспільства потрібно врахувати індивідуальні функції корисностей його членів, що відрізнятимуться від індивіду до індивіду [8]. Відповідно, розрахунок суспільної функції корисності за таких умов виявляється вкрай трудомістким, якщо взагалі здійсненим за сучасного рівня розвитку техніки, технологій, завданням.

Підсумовуючи наведену вище аргументацію щодо можливості включення на даному етапі розвитку науки в економіко-математичні моделі сталого розвитку географічних і соціально-культурних аспектів, можна зазначити, що ці аспекти, порядок їх оцінки та включення до моделей потребують окремих масштабних досліджень та залучення фахівців з різних галузей знань.

Тим не менш, те, що країни розрізняються між собою в більшій або меншій мірі в різних аспектах – це факт. Тому для створення економіко-математичних моделей сталого розвитку таку різницю слід враховувати. Для цього на даному етапі розвитку економічної науки пропонується відбирати комплекс індикаторів соціально-економічного розвитку та рівня цифровізації (що також характеризує ступінь розвитку сучасних країн), на основі якого можна буде

більш наочно представити різницю у розвитку країн. Після групування країн за цими ознаками можна буде *post factum* визначити деякі географічні та соціально-культурні особливості кожної групи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Blowers A. The triumph of material interests – geography, pollution and the environment. *Political Geography Quarterly*. 1984. № 3 (1). P. 49–68.
2. Eum Y., Song I., Kim H.C., Leem J.H., Kim S.Y. Computation of geographic variables for air pollution prediction models in South Korea. *Environmental health and toxicology*. 2015. Issue 30.
3. Granato J., Inglehart R., Leblang D. The effect of cultural values on economic development: theory, hypotheses, and some empirical tests. *American journal of political science*. 1996. P. 607–631.
4. Guiso L., Sapienza P., Zingales L. Does culture affect economic outcomes? *Journal of Economic perspectives*. 2006. Vol. 20 (2). P. 23–48.
5. Inglehart R., Basanez M., Diez-Medrano J., Halman L., Luijkx R. World values surveys and European values surveys, 1981–1984, 1990–1993, and 1995–1997. Ann Arbor-Michigan, Institute for Social Research, ICPSR version. 2000. 200 p.
6. Krugman P. The new economic geography, now middle-aged. *Regional studies*. 2011. Vol. 45 (1). P. 1–7.
7. Schmutzler A. The new economic geography. *Journal of Economic Surveys*. 1999. Vol. 13 (4). P. 355–379.
8. Сен А. Возможности общественного выбора. Нобелевская лекция 8 декабря 1998 г. Политикам об экономике. Лекции Нобелевских лауреатов по экономике. Москва : Современная экономика и право, 2005. С. 239–271.
9. Schimel D. Climate and ecosystems. Princeton Primers in Climate Series. (Vol. 7). Princeton, USA: Princeton University Press, 2013. 222 p.

Григорків В. С.
завідувач кафедри економіко-математичного моделювання
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Григорків М. В.
доцент кафедри економіко-математичного моделювання
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ З ЛІНІЙНИМИ ПОВЕДІНКОВИМИ ФУНКЦІЯМИ ВИРОБНИКІВ І СПОЖИВАЧІВ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Екологічні кризи, які супроводжуються зміною клімату, повеннями, посухою тощо все частіше і гостріше спонукають людське суспільство до зміни моделі економічного розвитку та переходу до екологічно та соціально збалансованої економіки або так званої економіки сталого розвитку. У зв'язку з цим однією із пріоритетних проблем світового масштабу є проблема екологізації економіки та зменшення негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище. Важливість цієї проблеми актуалізує також численні наукові дослідження, присвячені теоретичним і прикладним аспектам екологізації економіки, зокрема побудові математичних моделей, які формалізують процеси формування та розвитку екологічної економіки.

Надалі йтиметься про розробку комплексу моделей одно-секторної економіки [1; 2], у якій здійснюється виробництво основної агрегованої продукції та утилізація виробничих решток. Не маючи змоги у тезисному варіанті конкретизувати математичну специфікацію принаймні однієї з моделей цього класу, опишемо деякі із їх ключових особливостей. Отже, моделі враховують дві групи динамічних змінних, які описують відповідно соціально-економічні та екологічні характеристики досліджуваної економіки. При цьому відтворена у моделях еколого-економічна динаміка пов'язана із соціально-економічною кластеризацією суспільства,

яку репрезентують у моделях виробники (власники виробництв) та робітники і ліквідні капітали (заощадження) котрих разом із цінами на основну продукцію входять до складу групи соціально-економічних змінних. Екологічні характеристики економіки представлені змінними, які моделюють тарифи на утилізацію та обсяги забруднення довкілля неутілізованими виробничими відходами. Моделі належать до класу диференціальних моделей, тобто час є неперервним, а рівняння динаміки зазначених вище змінних описуються диференціальними рівняннями. Базові припущення щодо побудови моделей дозволяють формалізувати процеси виробництва та утилізації у різних варіантах, але незалежно від варіанту формалізації моделі усі рівняння динаміки суттєво залежать від так званих поведінкових функцій виробників і споживачів як основної агрегованої продукції так і продукції «чисте довкілля» (ПЧД), яка власне кажучи і є результатом утилізації забруднення. У плані математичної класифікації поведінкові функції можуть також належати різним класам функцій, одним із яких є клас лінійних функцій. Аргументами функцій економічної та еколого-економічної поведінки (якщо йдеться про випуск ПЧД та попит на ПЧД) є відповідні купівельні та виробничі спроможності суб'єктів. Очевидно, що лінійні функції пропозиції та попиту описують обсяги пропозиції та попиту, які є прямо пропорційними величинами до цих спроможностей.

Метою розробки зазначеного комплексу моделей, як і будь-яких інших моделей динаміки, є дослідження (якісний і кількісний аналіз) на їх основі закономірностей та тенденцій розвитку еколого-економічної динаміки у реальних умовах функціонування економіки. На основі встановлених закономірностей та тенденцій можна розробляти сценарії еколого-економічного розвитку, наприклад окремого регіону чи країни у цілому, якщо досліджувана економіка відноситься до того чи іншого об'єкта. У цьому сенсі розроблені моделі є принципово важливим інструментарієм для підтримки прийняття управлінських рішень в економіці, оскільки результатом проведених з моделями досліджень є нові знання про можливі траєкторії економічної динаміки, невикористані резерви для вдосконалення економічного розвитку та його перспективи.

Окремої уваги заслуговують питання параметризації, апробації та впровадження моделей у реальну практику. Аналіз цих питань найперше пов'язаний із проблемою інформаційного забезпечення моделей економічної та еколого-економічної динаміки. Успішне розв'язання цієї проблеми є передумовою побудови адекватних і значущих у контексті практичної доцільності моделей. Підкреслимо також, що специфіка інформаційного забезпечення моделей цього класу полягає ще й у тому, що для значної кількості їх параметрів немає відповідної статистичної інформації, тому їх ідентифікація може бути реалізована лише за допомогою експертних даних або даних, які можна отримати у результаті проведення з моделями імітаційних експериментів. Можна стверджувати, що проблема початкових даних для моделей динаміки є окремою складною проблемою моделювання та прийняття рішень у цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Григорків М.В. Динамічні моделі еколого-економічних систем в умовах соціально-економічної кластеризації : монографія. Тернопіль : «Економічна думка ТНЕУ», 2020. С. 415.
2. Григорків М.В. Динамічні моделі односекторної економіки з первинною та вторинною утилізацією виробничого забруднення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. Чернівці, 2017. Вип. І–ІІ (65-66). С. 199–207.

Наукове видання

**Фінансові інструменти
сталого розвитку економіки в контексті
міжнародного співробітництва**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 27 лютого 2021 року)

Редактор – *Ю.С. Павленко*
Технічний редактор – *Ю.Г. Войтюк*
Коректор – *О.М. Забела*

Підписано до друку 04.03.2021. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 5,35. Замовлення № 0221/89. Ціна договірна.
Віддруковано з готового оригінал-макета.
Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 прим.

Надруковано у поліграфічному центрі
Львівської економічної фундації
м. Львів, проспект Чорновола, 7
Тел. +38 (063) 204 34 31